

Hea Kodanik

Ajakiri kodanikuühiskonnast

nr 81
talv
2020

NII LAHE ON
AIDATA!

AWSTUFF. XYZ

Heategevus ja hea tegevus
Väärtused vabakonnas

Hea Kodanik on Eesti ainus perioodiline kodanikuühiskonna häälekandja, mis ilmub koos oma eelkäija EMSL-i infolehega 1994. aastast. Trükiarv on seekord 3500.

Kõik autorid kirjutavad siin vabatahtlikkuse alusel – tuhat tänu sule- ja pildimeistreile!

Tekstid valis ja toimetas

Andrei Liimets | andrei@heakodanik.ee

Kujunduse tegi

Karl-Kristjan Nigesen | karl@nigesen.ee

Keele eest hoolitses

Katrin Kern | kkern@ut.ee

Iga sõna eest vastutab

Vabaühenduste Liit, Telliskivi 60a,

10412 Kalamaja

664 5077 | info@heakodanik.ee

www.heakodanik.ee

ISSN 1736-7263

Internetis loetav heakodanik.ee/uudised (artiklid ükshaaval) ja www.heakodanik.ee/heakodanik (kogu ajakiri ja arhiiv)

Paberil leiad ajakirja Vabaühenduste Liidu kontorist ja maakondlikest arenduskeskustest, Tallinna Lennujaamast ja parematest kohvikutest.

roheline trükis

Trükitud keskkonnateadlikus trükiettevõttes Ecoprint

Hea Kodaniku kirjastamist ja levikut rahastab Kodanikuühiskonna Sihtkapital.

KÜSK Kodanikuühiskonna Sihtkapital

KODANIKUÜHISKONNA TOETUSEKS

NII LAHE ON AIDATA!

AWSTUFF. XYZ

Kaanel: AW Stuff

Olete vahest märganud, kuidas koomiksi kui meediumi kasutus on muutunud aastast 1994, mil avalikule tähelepanuväljale tõusid „Kosmosemutid“ ja „Pesakond“. Päris karmid olid, vahvad ka. „Kosmosemutid“ on täiesti elus, „Pesakond“ ilmutab end üksjagu rutiinivabalt ja mõlemal on on fänniklubi endiselt olemas. Mis on muutunud, on jutustamise keel ning seda nii vormis kui ka sisus.

Mitut kaadrit pole koomiksis enam vaja – üks pilt, üks sõnum, harjumuspärane sotsiaalmeedia uudisvoog defineerib paljusi ka koomiksi jutustamise viisi. Pesakonna kärtsud peoloomad või Pikkoraineni karmid vanamutid on meid ümbritsevas keskkonnas asendumas sootuks teistsuguste olevustega ja seda uut põlvkonda on näha ka koomiksites – näiteks „AW Stuffi“ piltidel. Võib-olla veelgi reljeefsemalt illustreeris uut põlvkonda mõnevõrra kontseptuaalsem „Peojutt“, mille autor on paraku hetkel Eestist eemal ning ei korja parajasti ümbruskonnast natuure ja jutukatkeid.

Aga „AW Stuff“ on NII TORE! Ilma irooniata. Kahtlemata tabavad Janno Pikkat (tekstid) ja Maari Soekov ajastu vaibi väga mõnusa tunnetusega. „Meie ajastu kroonika!“ öhkavad tänased elumere lainetel seilajad mõnekümne aasta pärast pensionieas ammu väikseks jäänud „AW Stuffi“ T-särki kapipõhjast leides. Vaatavad seda ja mõtlevad, et kas toona oli puuvill juba keskkonnasõbralikult toodetud või mitte.

KARL-KRISTJAN NIGESSEN

Sisukord

6-7 Mullide lõhkemist oodates

Valimistest, referendumitest ja meediast kirjutab Andrei Liimets.

8-9 Vabaühendused ja väärtused

Agu Laius meenutab vabaühenduste eetikakoodeksi saamislugu ja olulisust.

10-12 Mitmekesisus

Miks on mitmekesisus väärtus, kirjutab Liina Rajaveer.

13-15 Kaasamine

Usaldusväärsest kaasamisest jagavad mõtteid Andra Somelar ja Maarja Käger.

16-19 Koosloome

Helelyn Tammsaar, Ott Karulin, Maris Jõgeva ja Rasmus Pedanik arutasid Hea Kodaniku klubis koosloome ja kaasamise üle. Üles tähendas Andrei Liimets.

20-21 Huvikaitse

Kuidas kujundada oma huvikaitset läbipaistvalt, annab nõu Carina Paju.

22-25 KÜSK eile, täna ja homme

Kodanikuühiskonna Sihtkapitali uue juhataja Anneli Roosalu vestles Andrei Liimets.

36-39 Kuidas olla parem kodanik?

Mida võtta ette nüüd ja kohe, et olla pisut parem kodanik? Praktilisi soovitusi jagavad neli vabaühendust: MTÜ Mondo, Eestimaa Looduse Fond, Nähtamatud Loomad ja Peaasjad.

32-35 Mõju

Mõju mõõtmise olulisusest, erasektori raha kaasamisest ja mõjusate algatuste toetamisest teeb ülevaate Pirkko Valge.

36-37 Rohetiiger

Teele Pehk tutvustab sel aastal alanud Rohetiigrihüpet.

38-39 Õpiränne ja avatud ühiskond

Kadri Eensalu räägib, miks on oluline maailma näha ning erinevaid kultuure kogeda.

38-39 Vabaühenduste Liit ja liikmed

Sõbralikuma maailma loomisest jutustab Kiusamisvaba Kool.

42-43 Parusski

RAHVUSVAHELINE UURING kiidab Eesti vabakonna võimekust, kuid viitab ka mitmele murekohale

Avalikuks on saanud värske Ida-Euroopa ja Euraasia vabaühenduste elujõulisust võrdlev indeks, mida koostab igal aastal USA Arengukoostöö Agentuur (USAID). Uuringus tunnustatakse Eesti vabaühenduste üldist võimekust ja tegutsemisvabadust. Samas tuntakse muret vähemusi esindavaid ühendusi tabanud rünnakute pärast.

Eesti on indeksis võrreldud 24 riigi seas enamiku näitajate poolest esikohal, ent murettekitavana tuuakse välja sagenenud rünnakuid inimõiguste, vähemuste või võrdõiguslikkusega tegelevate organisatsioonide suunal nii kohalikul kui ka riigi tasandil. Laidetakse ka ebaühtlase läbipaistvusega rahastamispraktikaid eri ministeeriumites. Lisaks tuuakse uuringus välja kasvav lõhe vabaühenduste seas, millest võimekamatel on ligipääs erinevatele rahastusallikatele, ent paljud on raskustes ka kohaliku tasandi huvikaitsega. Loe lisa heakodanik.ee/vabauhenduste-elujouulisuse-indeks.

Aktiivsete Kodanike Fond OOTAB TAOTLUSI

Avatud on Aktiivsete Kodanike Fondi konkurss avalikes huvides tegutsevate vabaühenduste projektidele, mille eesmärgiks on 1) tugevam demokraatlik kultuur ja suurem kodanikuteadlikkus, 2) laiem toetus inim-

õigustele ja võrdsel kohtlemisele või 3) haavatavate rühmade suurem mõjujõud.

Projektitaotlusi kuni 100 000 eurot oodatakse 7. detsembriks.

Vaata lisa acf.ee

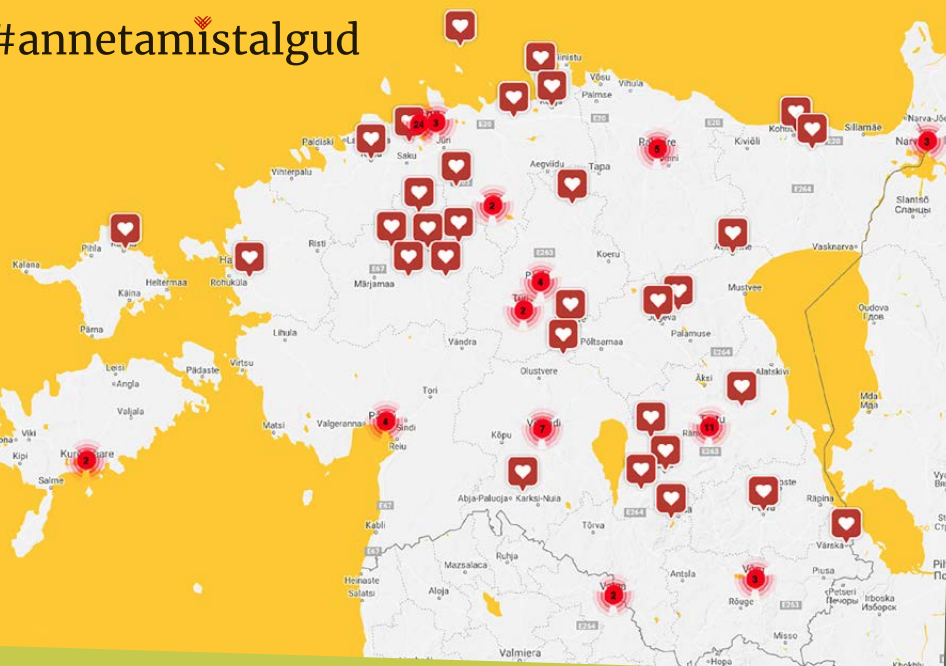
Iceland
Liechtenstein
Norway **Active citizens fund**

Alustas TULEVIKUJUHTIDE esimene lend

Suvel alustas vabaühenduste tulevikujuhtide arenguprogrammi esimene lend, kes käib koos kuni järgmise aasta keskpaigani. Arenguprogrammi eesmärk on valmistada ette tulevasi juhte, kes viiksid vabaühendused uuele tasemele. Programmiga arendatakse osalejate liidriks olemise teadmisi, oskusi ning hoiakuid, töötades nende motivatsiooni, valmisoleku ja julgusega võtta suuremat vastutust vabaühenduste juhtimisel. Saa osalejatega tuttavaks heakodanik.ee/tulevikujuhtide-i-lend/. Võimalus programmi teise lendu kandideerida avaneb 2021. aastal.

#annetamistalgud

1. detsembril toimuvad teised üle-eestilised ANNETAMISTALGUD

1. detsembril toimuvad teist korda annetamistalgud. Sel päeval võtavad kümned vabaühendused üle Eesti ette mitmesuguseid tegevusi, et koguda annetusi ühiskondlike probleemide lahendamiseks ja kutsuda inimesi üles endale olulist valdkonda toetama.

„Mullu esimest korda toimunud annetamistalgud näitasid vabaühenduste loovust ja sisukust ning Eesti inimeste soovi oma kogukonda panustada, mistõttu jätkame rõõmuga ka sel aastal. Talgutel toome kokku ühiskonda edasiviivad ühendused ja inimesed, kes tahaksid südamelähedases valdkonnas head teha,“ ütles annetamistalgute korraldaja Helen Talalaev.

2019. aastal koguti 111 kampaania ja ürituse käigus kokku 128 000 eurot. Annetamistalgud on ka tänava oodatud korraldama vabaühendused kõikjal üle Eesti. Veebilehelt www.annetamistalgud.ee leiab talgukaardi, kuhu lisanduvad novembri jooksul kõik üle Eesti toimuvad talgud. Annetajad saavad valida talgukaardilt organisatsiooni või mitu,

keda jõukohaste vahenditega toetada.

Annetamistalgutega ühineb taas ka Swedbanki ja Heateo Sihtasutuse loodud annetuskeskond „Ma armastan aidata“, kuhu on koondunud enam kui 50 heategevusorganisatsiooni. Mida rohkem inimesed 1. detsembril annetuskeskonnas annetavad, seda rohkem panustab ka Swedbank: 10 000 euro täitumisel lisab pank 10 000 eurot, 20 000 puhul 20 000 ning 30 000 ja enama puhul 30 000 eurot. Sel moel soovib Swedbank innustada inimesi annetama ja aidata omalt poolt kasvatada tehtud annetuste mõju.

Annetamistalgud veab eest Vabaühenduste Liit koostöös Vabariigi Presidendi Kantselei ja maakondlike arenduskeskuste võrgustikuga. Sarnane algatus on saavutanud rahvusvahelise menu Giving Tuesday nime all. 1. detsembril ja selle vahetus ümbruses korraldatakse üle maailma kampaaniaid ja üritusi, et leida uusi annetajaid, tugevdada sidet olemasolevatega ning edendada annetamiskultuuri laiemalt.

VABAÜHENDUSTE UUDISED

Infosõjast valehäbita

Sisekaitseakadeemia sisejulgeoleku instituudi magistrandi Kadri Paasi ja Eesti NATO Ühingu koostöös sündis veebilehekülj tõesõna.ee. Interaktiivne kodulehekülj selgitab põhjalikult ja ohtrate näidete abil, milles seisneb 21. sajandi infosõda, milleks ja kuidas seda peetakse ja kui lihtne on ise sattuda infosõja keskmesse või kehtastada enesele teadmata infosõduriks.

Seksuaaltervis.ee on uus amor.ee

Eesti Seksuaaltervis Liidu internetinõustamiskeskonna uus nimi on seksuaaltervis.ee. Muutunud on ka senise internetinõustamiskeskonna kujundus ning leheküljel navigeerimine.

Seksuaaltervis.ee internetinõustamiskeskonnas saab anonüümselt esitada küsimusi seksuaalsuse, lähisuhete, lastesaamise, rasedumisvastaste meetodite, sugulisel teel levivate haiguste, vägivalda ja paljudel muudel teemadel. Küsimustele vastab ligi 40 eri valdkonna eksperti.

Siin & Säl kutsub jõulubasaarile

Eesti Pagulasabi sotsiaalne ettevõtte Siin & Säl kutsub 9. detsembril jõulubasaarile, kus saab tutvuda Eestis elavate rahvusvahelise kaitse saanud inimestega, veeta mõnusalt aega ning osta üht-teist põnevat kingikotti. Enda tehtud toitu, maiustusi ja käsitööd müüvad ning erinevate muusikaliste etteastetega astuvad üles siinsed pagulased ja rändetaustaga inimesed Türgist, Süüriast, Jordaaniast, Togost ja mujalt.

Laat toimub Eesti Pagulasabi Tallinna ruumides (Liivalaia 28) 9. detsembril kell 12–18. Kauplemine sularahas. Hoiaime tervist ja üksteist: uuri lisainfot ja eelregistreerimist aadressil siinjasaal.ee.

KES ON aasta vabatahtlikud ja kodanikuühiskonna aasta tegijad?

Tunnustamisüritus toimub 29. novembril.

Vaata tunnustatud heakodanik.ee/aasta-tegijad-2020

Mullide lõhkemist oodates

Juba vähemalt eelmistest Ameerika presidendivalimistest saadik on laialdaselt teadvustatud, ent suuremas jaos siiski jõuetult pealt vaadatud, kuidas ühiskonnad sopistuvad üha suletumatesse infomullidesse. Nii olemegi jõudnud kohta, kus tundub ulmeliselt arulagedana, kuidas keegi saab üldse arvata teistmoodi kui mina. Pole lihtsalt võimalik, et demokraat võiks võita muudmoodi kui hääletamistulemusi võltsides, pole lihtsalt võimalik, et vabariiklane võiks võita muudmoodi kui üksnes valede abil.

Demokraatia tervist on ikka mõõdetud muu hulgas vabadel valimistel osalemise aktiivsusega, aga tänavuste Ühendriikide presidendivalimiste rekordiline häälte arv ei väljendanud ühiskonna head käekäiku, pigem selle enneolematut polariseerumist. Vahepealse nelja aasta jooksul pole suude-

tud mulle lõhkuda, need on muutunud üha tugevamaks.

Poliitikut, meedia ja eriti sotsiaalmeedia on loonud selle jaoks erakordselt soodsa pinnase. Mitte ainult killustumise ja valeinfo levitamise, vaid emotsioonide rõhumi-sega faktide asemel. Hüperbooli kohtab igal sammul, olgu meelelahutuses, kultuuris, spordikommentaaris või reklaamis – iga uus asi peab olema kõigi aegade parim, suurim, olulisim.

Samamoodi võite hüüda „bingo!“ iga kord, kui keegi ütleb, et järgmised valimised on kõige otsustavamad terve põlvkonna, ei, ajastu, ei, maailma ajaloo jaoks. Kaalul ei ole rohkem ega vähem kui kõik! Ja kui läheb soovitus teisiti, siis ootab sisuliselt maailmalõpp ning üle ei jää muud, kui kolida Costa Ricasse või vähemalt Kanadasse.

Või siis Lätti või Rootsi. Sest millele muule kui polariseerumisele annab kodule lähemal hagu uueks aastaks kavandatav abielureferendum – miski, mille puhul suur osa valikutelje kummassegi otsa kaldujaist möönab, et ega see tegelikult oluliste teemade edetabelis kuigi kõrgele asetugi. Aga noh, kuidagi oleme me selle supi sisse sattunud, mis siis muud, kui püüdkem seda koos helpida, head isu.

Referendumite paljuräägitud kitsaskoht on keeruliste probleemide ja diskussioonide taandamine binaarsele ei/jah vastandusele, mis paratamatult lihtsustab pea iga küsimust. Muudest praktilistest, juriidilistest ja moraalsetest probleemidest rääkimata. Näilise lihtsuse ja klikke tootva emotsionaalse väärtuse eest võib siiski juba ette panna kirja 12 punkti – palju rohkem kui demokraatia igapäevastele toimeprotsessidele.

Foto: Karl-Kristjan Nigesen

Töötav demokraatia ja kodanikuühiskond vajavad paraku hoopis pidevat arutelu, selle aluseks olevat teadmistepõhisust, ühisosa otsimist, empaatiat ja kompromisse, mitte kaikameetodil peale sunnitud poolt vastu lahendusi. See ei ole loodetavasti ideoloogilise lähtepositiooni ega parem-vasak jaotuse küsimus. Koos tuleb igal juhul edasi elada ja nii paljudest võiks siiski olla jagatud arusaam, et mida rohkem on me ümber rahulolevaid ja heasoovlikke kaaskodanikke, seda parem on ka meil endil.

Heasoovlikkust on aga keeruline kellestki leida, kui kogu inimeste ühteainsa mõttelaisa sildi alla suruda. Vabariiklane, demokraat, nats, liberast ja nii edasi. Usaldamatuse tingimustes sugeneb suhtlusesse vaikiv eeldus, et teine on ajupestud loll, poliitikasse teadmine, et vastane on oportunismist kaabakas, ja seadusloomesse

lähtepunkt, et reguleeritav on pätt. Näida-ke oma halvimat, Mordor!

Sellised lähtepunktid ja eeldused summutavad aga eos võimaluse aruteluks. Lisaks ei saa nendega, kes räägivad tõsi-meeli sisalike vandenõust, karjuvad kommentaariumites homototalitarismist või kuulutavad iga enda omast irduva seisukoha riigireetmiseks, sisukat diskussiooni pidada. Sellegipoolest tasub meeles pidada, et kuivõrd me ka ei tahaks pidada paljude kaaskodanike seisukohti ebamõistlikeks, irratsionaalseteks või veidrateks, kuulub neist päris äärmusesse alati vaid pisike osa.

Populistliku pragmaatika ja sotsiaalmeedia vastuolude jaoks viljakates tingimustes võiks aidata järke pidada selged väärtused, millest kipume jagama rohkemaid, kui tunnista tahaks. Nagu vihjas Eesti Päevalehele hiljuti antud intervjuus Tarmo Jüristo, on liberaalid ja konservatiivid valdavalt ühte meelt näiteks selles, et inimesele võiks üldiselt jääda oma elu puudutavates küsimustes vaba valik.

Suur osa deklaratiivsetest väärtustest jääb siiski sedavõrd ebamääraseks, et argielus pole nendega suurt miskit peale hakata. Nii „headuse“ kui „vabaduse“ kui „õigluse“ tekki kisuvad ikka enda poole diametraalselt erinevate vaadetega seltskonnad, nende alla on mahutatav enam-vähem kõik.

Ehk vastuolulisimaks ja selgelt eristavaks väärtuseks on saanud hoopis „avatus“ – avatus teistsugusele, avatus muutustele, avatus hetkel veel võõrale. Avatus ja uudishimu muu hulgas ka turvalisi infomulle lõhkuda, neist väljapoole uida.

Alustada tuleb ikka ja jälle ei kellestki muust kui iseendast. Kalamaja hipsterina on lihtne taanduda oma mugavasse argipäeva, rüübata gurmeekohvikus mitmeeurost latet ja mõtiskleda teiste omasugustega distantsilt, miks küll on ühiskonnas nii palju viha ja pettumust, kui me elame tegelikult kõigi näitajate järgi

Nii olemegi jõudnud kohta, kus tundub ulmeliselt arulagedana, kuidas keegi saab üldse arvata teistmoodi kui mina.

Räägime ka edaspidi kõigest olulisest, mis kodanikuühiskonnas ja maailmas laiemalt toimub, seega hoia silm peal veebilehel www.heakodanik.ee.

igati jõukas, õndsas ja turvalises maailma otsas. Märksa keerulisem on sellest mullist välja murda, kuulata ja küsida. Seda viimast on aga lõppude lõpuks raske vältida, kui tahta ühiskonnana koos edasi minna.

Tahaks siinkohal loota, et keegi pole elanud Hea Kodaniku mullis. Oleme seda ajakirja tehes püüdnud anda oma väikese panuse, et ühiskonnas toimuvaid protsesse ja kodanikuühiskonna arenguid läbi valgustada, seda juba aastast 2008.

Nüüd hoiad aga käes ajakirja viimast seltselisel kujul ilmuvat numbrit. Oleme viimastel aastatel teadvustanud, et mitmetuhandelise tiraažiga paberajakirja tootmine on veebi-ajastul tohutu luksus, eriti arvestades selle vormiga seotud suuri kulusid ning ebaselget mõju. Nõnda viisime aasta alguses läbi mahuka uuringu, et saada kindlust, kuidas edasi. Peamiselt mõistsime, et Hea Kodanik on hinnatud ja vajalik infokanal, ent paberväljaandena pigem miski, mida on tore omada, mitte miski, mis peab olema. Seega näitame eeskuju ega pelga muutusi.

Kuigi paberajakirja saadame tänase seisuga väljateenitud puhkusele, ei kao Hea Kodaniku artiklid-analüüsid-mõtisklused siiski kuhugi. Räägime ka edaspidi kõigest olulisest, mis kodanikuühiskonnas ja maailmas laiemalt toimub, seega hoia silm peal veebilehel www.heakodanik.ee.

Viimases numbris püüdsime aga keskenduda kõigele sellele, mis suurte emotsioonide asemel tegelikult demokraatiat ja kodanikuühiskonda toimimas hoiab: kaasamisele, usaldusele, mitmekesisusele, läbipaistvusele, mõjule, jätkusuutlikkusele ja lihtsatele asjadele, mida igaüks saab ära teha, et olla parem kodanik. Ning jah, avatusele.

Mis puudutab aga lihtsat ning praktilist võimalust head teha, siis mis oleks kohasem viis lõpetada, kui kutsega tulla juba 1. detsembril annetamistalgutele.

Andrei Liimets

Hea Kodaniku peatoimetaja

EETIKA-KOODEKS

Millised on õiged vabaühendused? Ühe võimaliku vastuse annab 2002. aastal väärtuste põhjal vastuvõetud vabaühenduste eetikakoodeks, mille saamisloost ja olulisusest kirjutab AGU LAIUS.

Väärtuste ja põhimõtete järgimine on vabaühenduste olemuses

Mäletate, 1990. aastate teisel poolel oli nii ühiskonnas, meedias kui ka eriti poliitikute seas palju umbusklikku, isegi pahatahtlikku suhtumist vabaühendustesse? Neid kutsuti rottideks riigi viljasalves, kahtlustati organiseeritud kuritegevuse ja rahapesu soodustamises ning nende kohta kasutati teisigi vingeid halvustavaid sõnu. Vabaühenduste maine oli vilets ja parimal juhul peeti neid tähtsusetuteks „kindakudujateks“ ja tühitegijateks. Lepiti, et toimetagu, aga jäägu oma liistude juurde.

Ühiskonnas puudus arusaamine vabaühenduste rollist ning inimeste osalemisest ühiskonna asjade arutamisel ja otsustamisel. Eesti oli elanud juba ligi kümme aastat rahvahääletusel heaks kiidetud põhiseaduse väärtusruumis, aga need väärtused olid paljuski jäänud kaugeks ja sisutuks.

Loomulikult ei toimunud siis vabaühenduste, avaliku võimu asutuste ja poliitikute pidevat vahetut suhtlemist, rääkimata kaasamisest ja osalemisest õigusloomes. Suheldi meedia vahendusel vastastikku etteheiteid tehes. Nii elatigi aastaid teatud poliitikute ja vabaühenduste esindajate vastasseisus. Sellest oli vaja üle

saada. Oli vaja ise muutuda ning muuta ka hoiakuid ja suhtumist ühiskonnas.

EKAK – arengu ja suhete nurgakivi

Kõige selle tõttu otsisid vabaühendused lahendusi, kuidas oleks võimalik siirduda vastasseisu asemel koostööle, ja ega muid võimalusi ei olnudki, kui jõuda püsiva suhtlemise ja dialoogini. See vajas midagi, mille põhjal arutada, milles omavahel kokku leppida. Vabaühenduste esindajad koostasid „Eesti kodanikuühiskonna arengu kontseptsiooni“ (EKAK) ja esitasid selle Riigikogule. Pooleteiseaastase erakondade ja fraktsioonidega peetud dialoogi tulemusel kiitis Riigikogu EKAKi heaks. Kokkulepe oli sündinud.

EKAK väljendab avaliku võimu institutsioonide ja kodanikuühenduste koostöötahet rahva omaalgatusliku organiseerumise ja tegevuse toetamiseks. See sätestab, et vabatahtlikult ühendusi moodustades tekib inimestel uusi võimalusi oma huvide, väärtuste ja eesmärkide väljendamiseks ja järgimiseks ning avalikuks aruteluks, nagu ka oma elu jooksvate

probleemide iseseisvaks lahendamiseks ja vastastikuseks abiks. Dokument võtab kokku, et kodanikuühendustega arvestamine ja koostöö nendega suurendab avaliku võimu tegevuse tulemuslikkust ja süvendab selle õiguspärasust kodanike silmis.

Nii saavutati suhtumise muutus ja otsustati töötada üheskoos Eesti Vabariigi põhiseaduses sätestatud põhiväärtuste – vabaduse, õigluse ja õiguse, sisemise ja välise rahu, ühiskondliku edu ja üldise kasu ning eesti rahvuse ja kultuuri kestmise nimel. Konkreetselt sõnastati avaliku võimu ja vabaühenduste koostöö aluseks olevad põhimõtted ja väärtused ning seati eesmärgid.

EKAK riikliku strateegiana sõnastas avaliku võimu ja vabakonna suhete põhimõtted ja ühised jagatud väärtused, mille puhul tuli vabaühendustel näidata, et nad ühiskonnas just nii ka toimivad ja et loetletud väärtused on nende olemuses.

Sellised kokkulepped võivadki jääda deklaratsioonideks, kui ilusatele sõnadele ei järgne tegusid. Väärtused vajavad iga-päevast nende järgi elamist ja tegutsemist ning sellega nende kaitsmist. Vastasel juhul võivad nad taanduda tühjadeks sõnadeks, moonduda ja jääda mõjuta. Passiivsed, üksnes paberil olevad väärtused hääbuvad.

EKAKit oli aga vaja hakata ellu viima, oli vaja tegutseda. Väärtuspõhiseks tegutsemiseks ja maine parandamiseks nii avaliku võimu silmis kui avalikkuse ees oli ilmne vajadus vabaühenduste ühiste jagatud väärtuste ja põhimõtete kokkuleppe järele. Vabaühenduste koostöös sündis vabaühenduste eetikakoodeks.

Selle kohaselt täidavad ühingud oma missiooni teha midagi head, neil on kõrged ideaalid, nad väärtustavad demokraatlikku juhtimist ja sisemist töökorraldust, ilmutavad kodanikujuulust ja hoolivust, ei propageeri ega kasuta oma eesmärkide saavutamiseks vägivalda, kasutavad loodus-, inim- ja vaimuvara ning ainelisi ja varalisi vahendeid heaperemehelikult ja säästlikult, on avatud ja läbipaistvad, avalikustavad oma tegevuse, on vastutavad ja aruandevalmid, on sõltumatud ja hoiduvad huvide konfliktist, tunnustavad mõtteviiside erinevust, ei halvusta ega laima. Selliselt toimides on ühingud usaldusväärased.

Kuidas toetab riik ühenduste arengut?

Areng ei jäänud ühepoolseks. Ka riik astus samme väärtuspõhise kodaniku-

ühiskonnani jõudmiseks. Riigikantselei koostas riigiasutustele juhendumiseks kaasamise hea tava, siseministeerium ühenduste riigieelarvelistest vahenditest rahastamise juhendamaterjali ning koos Vabaihenduste Liiduga rahastamise hea tava ja annetuste kogumise hea tava. Ka vabatahtlik tegevus sai oma hea tava.

Hiljuti muudeti ära hasartmängumaksu nõukogu süsteem, mis avas võimalused nende toetuste läbimõeldumaks korraldamiseks. See aga vajab veel pisut aega muudatuste läbimõtleamiseks ja väärtuspõhise praktika kujundamiseks. Katuserahade väärast jagamisest räägitakse üha enam, aga poliitikud on selle küljes seni veel jäigalt kinni. Nii viiakse ühendused konflikti eetilise rahastamise põhimõtete ja muudetakse sõltuvateks.

Väärtuste ja põhimõtete kohaselt tegutsemine on muutunud ühiskonnas üha olulisemaks. Asjad liiguvad küll õiges suunas, ent paraku mitte soovitud tempos. Suuna hoidmine vajab pidevat toetust, vajab ressursi, mis on aga suhtelises plaanis vähenenud. Kodanikuühiskonna Sihtkapitali eelarve maht on püsinud 2008. aasta tasemel, samas kui riigieelarve maht selle ajaga kahekordistunud, hinnad märgatavalt kasvanud. Asjakohased põhjendused on poliitikud jätnud tähelepanuta. Nii kahaneb igal aastal KÜSKi võime oma sihtgruppi vajalikul määral mõjutada ja võimestada.

Väärtused vabaihenduste tegevuses

Vabaihendused on oma väärtuste ja põhimõtete järgimisel, selgitamisel ja kaitsmisel muutunud üha kindlameelsemaks. Näiteid võib tuua väga paljudest valdkondadest, mainin siin vaid mõnda nagu Teeme Ära talgupäev, Kiusamisvaba Kooli liikumine, arvamusefestivalid, topsiringluse idee ja avalikel üritustel ühekordsete plastnõude mittekasutamine. Hiljuti oli loomakaitseühenduste eestvedamisel Riigikogus arutusel karusloomafarmide keelustamine. Nii on mitu vabaihendust oma tegevusega ühiskonda muutnud. Äsja võttis suurte muutuste eestvedaja rolli Rohetiigri koostööplatvorm.

Ilmekas on näitena ka KÜSK. Riigi poolt EKAKi elluviimiseks looduna sai KÜSK kaasa strateegias olevad põhimõtted ja väärtused ning valmiduse tegutseda vabaihenduste eetikakoodeksi kohaselt.

Nendega nõustudes ja neid esile tõstes on KÜSK alati oma strateegias lisaks esitanud enda jaoks olulised põhimõtted ja väärtused. KÜSK järgib neid ise ja nõuab nende järgimist ka toetuse taotlejatelt.

Maailm ümberringi samal ajal muutub ja areneb. Ehkki senised väärtused ja põhimõtted on jätkuvalt aja- ja asjakohased, kerkivad esile ka uued, mis vajavad läbimõtlemist ja -arutamist. KÜSK on ajaga kaasas käinud, pöörates oma kontoris, aga ka töös laiemalt väga suurt tähelepanu keskkonnahoiule alates jäätmete sorteerimisest kuni ühekordsete toidunõude kasutamise olulise piiramiseni.

KÜSK on alati väärtustanud mitmekesisust, seal on koos töötanud mitme põlvkonna esindajad, nii mehi kui ka naisi, erineva emakeelega inimesi, puudega inimesi. Meie hulgas on olnud erineva maailmavaatega

Paljud ühingud on kehtestanud oma eetilised põhimõtted, mis sageli on rangemadki, kui eeldab vabaihenduste eetikakoodeks.

inimesi pea kogu värvigamma ulatuses. Meie hulgas on olnud veganeid, kes on avanud meie jaoks uue ellusuhtumise, mõjutades KÜSKi ürituste korraldamist. Need toimuvad üksnes ligipäasetavates ruumides, toidu pakkumisel arvestame erinevate soovide ja vajadustega, vajadusel tagame sündmustel viipekeele tõlgi.

Üha enam sisaldavad taotleja eetilise tegevuse nõudeid ka teiste rahastajate taotlustingimused. Paljud ühingud on kehtestanud oma eetilised põhimõtted, mis sageli on rangemadki, kui eeldab vabaihenduste eetikakoodeks.

Põhimõtete kasvav kaal

Väärtused ja põhimõtted töötavad, kui nende üle pidevalt arutatakse, kui debattides argumenteeritakse neist lähtudes. Strateegiates ja koodeksites olevad kenad sõnad ei ole palju väärt, kui nad sinna jäävadki, kui neid ei kasutata igapäevatoos ja tegemistes, kui nende toimet ei analüüsita ja neid ei uuendata.

Elame võrreldes kahekümne aasta taguse ajaga märgatavalt muutunud maailmas. Esile on kerkinud olulised probleemid: kliimamuutused, digitaliseerimine, ränne, ühiskondade mitmekesisustumine, vähe- muste võrdne kohtlemine. Põhimõtted ja väärtused on abiks muutunud välis- ja sisekeskkonna oludega arvestamisel. Need on ehk olulisemadki kui paar kümnendit tagasi, sest maailm on rohkem polariseerunud. Just vabaihendused, kes tuginevad väärtustele, põhimõtetele, eetilisele tegutsemisele ja avatud dialoogile, suudavad neid vastasseise tasandada.

Ühenduste endi tegevuses võib ette tulla ootamatuid olukordi, nagu ebaõnnestumised, huvide konfliktid ja korruptsioonioht, aga ka sisemised konfliktid. Ka neil juhtudel aitab eetikast tulenev lähenemine hoida õiget kurssi. Paraku näeme mõnikord sellegipoolest eetilise tegutsemise põhimõtetest kõrvalekalldumist või viimasele läbi sõrmede vaatamist, sellise käitumise põhjendamist mingi saadava kasu abil. Väärrib mõtlemit, mida selline kasu tegelikult tähendab, millise mulje sihtrühmale ja avalikkusele jätab.

Väärtuste kaitseks tuleks uuesti üle vaadata eetilised alused, millest vabaihendused oma tegevuses juhenduvad, ja need kaasajastada. Kahekümne aastaga on toimunud olulisi muutusi, mõned eeldavad suuremat tähelepanu, mõned asjad esiletoomist.

Vabaihendused vajavad oma eetikakoodeksi uuendamist, sest väliskeskkond on muutunud, sisemised tegutsemispõhimõtted on kaasajastunud ja avalikkuse ootused vabaihendustele on kasvanud. Neist mõtetest lähtudes on vabaihendustel lähiajal vaja keskenduda oma eetilise ja väärtuspõhise tegevuse olemusele ning sõnastada uuendatud tänapäevased vabaihenduste eetilise olemise ja tegutsemise põhimõtted. Juba neil aruteludel on kindlasti suur kaal ja mõju. Nii taasloome ühise väärtusruumi.

Millises vormis seda teha, vajab läbimõtlemit. Küsimusi on teisigi. Kas ja kuidas korraldada järelevalvet? Kes seda peaks tegema? Usun, et näiteks Vabaihenduste Liit ja Korruptsioonivaba Eesti võtavad initsiatiivi ja ega ka KÜSK kõrvale jää. Olen kindel, et ise eetiliselt tegutsedes ja teistele neid ootusi seades suudavad vabaihendused hoida ühiskonda toimimas väärtuspõhise ja eetilisenä.

Miks on mitmekesisus väärtus?

Kahe aasta jooksul on 32 organisatsiooni pälvinud Eesti Inimõiguste Keskuse mitmekesise tööandja märgise „Austame erinevusi“. Erinevuste olulisusest kirjutab keskuse mitmekesisuse ja kaasatuse valdkonna juht **LIINA RAJAVEER**.

Et inimesed on erinevad, teavad kõik. Kuid teadmisest ainuüksi ei piisa, et me oskaks nende erinevustega ka arvestada, olgu siis töökeskkonnas või ühiskonnas tervikuna. Selleks on vaja mõtiskleda pisut sügavamalt mitmekesisuse eri tahkude üle ja lasta kõlada erinevatel, ka vaiksematel häältel, neid sealjuures päriselt kuulates. Nii tagame, et need, kel-

lega koos või kelle jaoks me midagi teeme, on rõõmsamad, üheskoos toimetada on mõnusam ja tulemused kvaliteetsemad.

Mitmekesisuse ja kaasatuse kui juhtimisvaldkonna käsitlus pärineb ärimaailmast. Kuna inimesed on erinevad igal pool, on mitmekesisust väärtustav mõtteviis oluline ja vajalik ka muudes sektorites, sealhulgas kodanikuühiskonnas. Mitme-

kesisuse mõiste hõlmab nii demograafilisi erinevusi, nagu vanus, sugu ja päritolu, kui sedagi, et meil on erinevad elu- ja töökogemused, haridustase, sissetulek. Need tunnused on osa meie identiteedist ja määravad suuresti, kuidas me igapäevaelus tegutseme ja maailma tajume ning kuidas teised meisse suhtuvad.

Erinevad mõtteviisid aitavad näha asju

Foto: Aaron Urb

teise nurga alt, tuua esile hoopis uusi küsimusi ja võimalusi. See omakorda võimaldab läheneda probleemidele loovamalt ja töötada välja paremaid lahendusi. Sageli aga ei jõua erinevad mõtteviisid võrdsel määral sinna, kus otsuseid või strateegiaid tehakse. Et mitmekesisust saavutada, peab vajadust selle järele esmalt teadvustama.

Mitmekesisusega tegelemine on kasulik

Mitmekesisuse taotlemine üksinda ei taga paremaid tulemusi ega organisatsioonikultuuri. Kui heterogeensus suureneb ilma seda läbi rääkimata ja ühiseid toimumisreegleid paika sättimata, võib sündida hoopis rohkem pingeid ja kahju kui head. Siit jõuame teise, ehk isegi kaalukama termini – kaasatuseni. See tähendab ühiseid kokkuleppeid,

Kuna inimesed on erinevad igal pool, on mitmekesisust väärtustav mõtteviis oluline ja vajalik ka kodanikuühiskonnas.

praktikaid ja suhtlusviise, mille eesmärk on avatud ja empaatilise keskkonna loomine ja hoidmine. Kaasavat organisatsioonikultuuri iseloomustavad kuuluvustunne, usaldus ja arusaam, et inimest austatakse ja väärtustatakse just nii, nagu ta on – tema endana.

Mitmekesisuse teadlik juhtimine

tähendab erinevate (elu)kogemuste, vaa-tenurkade ja teadmiste harmoonia saavutamist nii, et sellest sünniks kasu ja heaolu kõigile. Ärimaailmas on mitmekesisusest sündivate võimaluste nutikat ärakasutamist seostatud suuremate kasumitega. Ka vabaühendused võivad mitmekesisusest ja kaasamisest mitmeti. Laias laastus võib esile tuua kolm suuremat eelist.

Jätkusuutlikkus. Mida avatum on organisatsioon erineva taustaga inimeste (töötajate, vabatahtlike, liikmete) suhtes, seda tõenäolisemalt kestab see pikemat aega (liituvad uued pühendunud tegutsejad, tekib pealekasv). Lisaks oskavad erineva kogemusega inimesed näha laiemaid võimalusi ja pakkuda välja värskeid ideid – näiteks rahastusallikaid või partnereid.

Rõõmsamad inimesed. Kui pöörame tähelepanu inimeste vajadustele ja anna-me neile võimaluse olla kaasatud otsuste tegemisse ja töökorraldusega seotud küsimustesse, suurenevad rahulolu ja motivatsioon. Rõõmsamad inimesed, toredam ühiskond.

Kvaliteetsemad lahendused ja suurem mõju. Kaks pead on ikka kaks pead, kõlab levinud ütlus. Mida enam on tegutsejate seas esindatud erinevad elukogemused ja sihtgrupid, kellele töö on suunatud, seda parem saab tulemus. Innovatsioon sünnib sagedamini just mitmekesisites tiimides. Isegi kui organisatsiooni tegevus on suunatud ühele sihtgrupile, näiteks naistele, tasub mõelda erineva elutee, majandusliku olukorra, haridustaseme ja emakeelega naiste vajadustele. Efektiiivsemad lahendused tähendavad sageli ka suuremat ühiskondlikku mõju.

Eesti inimene hindab võrdset kohtlemist

Eestis veab mitmekesisuse ja kaasatuse teema laiemat edendamist Eesti Inimõiguste Keskus, kes koordineerib mitmekesisuse kokkuleppe võrgustikku ja

annab välja kvaliteedimärgist „Austame erinevusi“. Mitmekesisuse kokkuleppega on liitunud üle 130 tööandja, ent neid organisatsioone, kes samu väärtusi jagavad, on kindlasti rohkem. Võrdsust ja õiglust hindavad ka Eesti inimesed: üle 75% leiab, et organisatsioonid peaksid oma tegevuses pöörama rohkem tähelepanu võrdse kohtlemise küsimustele. Sealjuures ütlevad peaaegu pooled, et mitmekesisust väärtustav organisatsioon on nende jaoks

Mida enam on tegutsejate seas esindatud erinevad elukogemused ja sihtgrupid, kellele töö on suunatud, seda parem saab tulemus.

atraktiivne tööandja.

Olukorras, kus meil on endiselt Euroopa suurim sooline palgalõhe, püsiv keelelis-kultuuriline segregatsioon ja tugevalt tajutud vanuseline tõrjutus juba 50-aastaste puhul, on lisaks riigile oluline roll ka erasektori tööandjatel ja vabaühendustel kodanike kaasajatena, et struktuurne ebavõrdsus väheneks. Väärtused, mida kannavad ettevõtted ja vabaühendused, avaldavad mõju tervele ühiskonnale. Nagu on öelnud väga tugeva kaasamiskultuuriga ettevõtte Unilever endine juht Paul Polman: „Ei ole sellist joont, kus Unilever lõpeb ja ühiskond algab.“

32 Eesti organisatsiooni on pärvinud tubli töö ja sisukate tulevikuplaanide eest märgise „Austame erinevusi“ ehk mitmekesise tööandja tunnustuse, nende seas on ka kaks vabaühendust. On tähenduslik, et üks neist on Vabaühenduste Liit, kes katusorganisatsioonina on suunaseadjaks ning soovib tulevikus veel enam fookusesse võtta just mitmekesisuse ja kaasatuse teemad.

Kolm sammu mitmekesisuse poole

Mitmekesisuse tööpõld on lai ja tundub vahel isegi hoomamatu. Aga nagu paljude suurte ettevõtmistega tasub siingi hakata pihta otsast ja jupikaupa. Kõik algab tah-test ja teadlikkusest. Kel huvi, sel tasub

esialgu end teemasse sisse lugeda, kuulata taskuhäälinguid, läbida veebikursusi või tutvuda inimõiguste keskuse kodulehega. Samuti tasub vestelda, küsida, uurida teiste kogemuste kohta.

Sealt edasi tuleks mitmekesisust arutata ja teadlikkust kasvatada ka organisatsiooni sees, vabatahtlike või liikmete ringis. Kaasavat organisatsioonikultuuri ei saa luua vaid üks eestvedaja, valmisolek peab olema ka teistel. Paljud mitmekesisusega tegelevad ettevõtted koolitavad oma inimesi näiteks eelarvamuste, empaatilise suhtluse või mitmekesisuse teemal. Sageli kutsuvad nad külla mõne kogukonna eest seisva vabaühenduse, näiteks LGBT ühingu või puuetega inimeste organisatsiooni. Vabakonnas on juba praegu palju teadmisi, mida omavahel jagades võiksime kasutada organisatsioonikultuuri arengukohtade ja võimaluste märkamiseks.

Kolmas lihtne samm, mis ei nõua palju ressursse, on vaadata, kelleni me jõuame ja kes meieni jõuavad, seda nii värbamisel, uute vabatahtlike otsimisel kui ka klientide puhul. Kas on mingi sihtrühm, kes on kõrvale jäänud? Mis selle põhjus võib olla ja kuidas nendeni jõuda? Keda kõnetavad meie sõnumid, pildid ja millised on meie kanalid? Mitmekesiste infokanalite ja sihtrühmade peale on teadlikult mõelnud näiteks puuetega inimesi toetav Helpific, kus lisaks emakeele, lisavajaduse, vanuse ja soo aspektidele on eesmärgiks saavutada ka regionaalset mitmekesisust.

Mulle meeldis väga ühe selle aasta alguses avaldatud kodanikuühiskonnas mitmekesisust (ja selle puudumist) kajastava raporti pealkiri – „Holding the Mirror up to Ourselves“ („Hoides peeglit meie eneste ees“). Ehk tasub meil korra sama teha, vaadata enda ümber, organisatsiooni töötajate, toetajate ja vabatahtlike seas, mõelda partnerite peale, vabakonna peale laiemalt. Vaadata just selle pilguga, kui sarnased või erinevad me oleme: oma vanuse, hariduse, soo, päritolu, emakeele poolest. Ning kuivõrd me oleme neile erinevustele avatud, mil määral peegeldame neid, kelle jaoks paremat Eestit luua soovime?

Teekond mitmekesise ja kaasava organisatsiooni poole algab teadvustamisest, ning mida rohkem loome oma organisatsioonides empaatilist, avatud suhtlemis- ja juhtimiskultuuri, seda enam võib loota, et ühel hetkel hakkab see meile tagasi peegelduma ka ühiskonnast laiemalt.

Tahame Vabaühenduste Liidus näha, et vabaühendused oskaksid oma töötajatele, liikmetele, vabatahtlikele ja sihtgruppidele mõeldes arvestada ka inimeste mitmekesisusega. See aitab oma tegevusi paremini läbi mõelda, jõuda rohkemate inimesteni ja saavutada paremaid tulemusi. Kui näiteks puuetega inimeste organisatsioon jälgib, et nad jõuavad ühtmoodi nii meeste kui naiste, eesti kui vene emakeelega, eri vanuses ja eri piirkondadest pärit inimesteni, siis on nende mõju ühiskonnas ja oma sihtgrupile väärtuse loomises suurem.

Paljude organisatsioonide jaoks tähendab see mõtteviisi muutust. Neil peab olema valmisolek oma organisatsiooni mitmekesisuse vaatenurgast analüüsida. Selle ülesande juures tahamegi vabaühenduste jaoks olemas olla – jagada nendega enda kogemust ja teadmisi, kuidas ja miks mitmekesisust oma organisatsioonis arvesse võtta. Tahame sel teemal nii koolitada kui ka koostada juhendmaterjali, mis aitab paljude ühenduste jaoks uudet teemat läbi mõelda.

HELEN TALALAEV, Vabaühenduste Liit

Kaasamine kaasamise pärast või kui usaldusväärsust mõjutav protsess?

Kas kaasata kaasamise pärast ja kuidas mõjutab see protsess usaldusväärsust, mõtisklevad **ANDRA SOMELAR** ja **MAARJA KÄGER** Balti Uuringute Instituudist.

Kodanike kaasamisest räägitakse igal aastal aina rohkem – küll oodatakse linnaelanikke arvamust avaldama üldplaneeringute ja strateegiate kohta, küll kutsutakse huvigruppe töötubadesse, küll soovib üks või teine teenusearendaja lõppkasutajaga oma lahendusi testida.

Kaasamine kui selline näikse olevat lausa juurdunud praktika, mille vajalikkusest on eri pooled lõpuks ka iseseisvalt aru saanud. Samas on oluline vaadelda kaasmist kui mitte ainult nii-öelda linnukese kirja saamist, vaid kui pikka ja põhjalikku protsessi, millel on erinevad tõhususe ja intensiivsuse astmed ning kus oluline on kaasaja ja kaasatavate väärtustega arvestamine ja eetilisus. Millised kaasamisvormid on levinuimad ja kui efektiivsed nad õigupoolest on?

Kaasamine kui redel

Kaasamine tähendab enamasti kellegi, olgu see siis inimrühma, üksikisiku või organisatsiooni „kaasa tõmbamist“ mistahes eesmärgil. Levinuim näide on eelmainitud avaliku ja läbipaistva valitsemise üks eeldusi – oma linna või piirkonna elanike otsustamisse kaasamine või äärmisel juhul nende teavitamine, et midagi otsustatakse. Informeerimine ehk teavitamine on kaasamise redeli esimene aste, kuigi sisuliselt veel kaasamisega tegu ei ole.

Kui vaadata joonisel esitletud kaasamise redeli astmeid või samme terviklikult, on näha kaasamise intensiivsuse muutust nii-öelda nõrgimast tugevaimani: pelgalt teavitamine kaasab sihtgruppi väga nõrgalt ja tihtipeale teadmata ulatuses (kui paljud avasid selle e-kirja / nägid seda plakati / lugesid seda infot?), mistõttu võiks teavitamisest mõelda ennekõike kui kaasamise-eelsest tegevusest.

Seevastu konsulteerimine eeldab juba mingit sorti otsest kontakti sihtgrupiga – kas isiklikku või tehnoloogia vahendusel. Konsulteerimiseks võib pidada näiteks Tartu linna ideekorjeid, millest viimane toimus HEAT-projekti raames 2019. aasta suvel. Kampaania käigus said kõik Tartu elanikud märkida veebis tööriista ArcGIS abil kaardile enda jaoks probleemsed kergliikluse taristuga seotud kohad, ettepanekud jms.

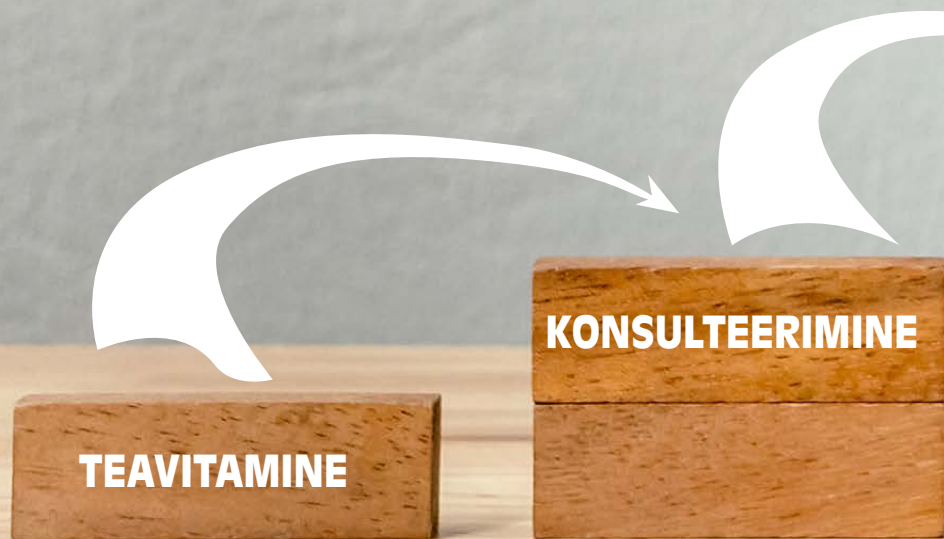
Kuigi linnavalitsus võtab endale ideekorje käigus kohustuse tagasisidestada kõik laekunud arvamused, ei ole saadud tähelepanekute või ettepanekute sisu siduv ning lõplik otsus lahendatavate olukordade asjus jääb linnale. Seetõttu võib ka seda kaasamise astet pidada küll väärtuslikuks, kuid elanike vaatepunktist olemuselt pigem nõrgaks. Seda enam, et probleeme ei pruugita lahendada koostöös elanikega.

Redeli kolmas aste on „koostöö“, mis

on eesti keeles vahest üks laialivalguvaima tähendusega mõisteid. Oma igapäevatoos oleme tihti kohanud, kuidas koostöö mõistet laiendatakse heldelt kõigele, mis hõlmab mistahes kontakti oma sihtgrupiga. Meenub näiteks kurioosne situatsioon ühe intervjuueeritavaga, kui küsimuse peale, kas nende organisatsioon teeb tihedalt koostööd ka teiste asutustega, kinnitati: „Väga tihti! Me saadame iga nädal neile meiliga infot edasi!“

Tegelikult peaks koostöö hõlmama kahepoolset pingutust ja koosloomet, milles mõlema poole, nii kaasatava kui kaasaja arvamusi, hinnanguid ja ettepanekuid peetakse võrdset tähtsaks ja võetakse arvesse. Inglise keeles viidatakse sellele redelipulgale kui *collaboration*-ile ehk kollaboratsioonile, mis eeldab, et otsuste ja lahendusteni jõutakse ühiselt ja need rahuldavad kõiki asjaosalisi. Näiteks Hea Kodaniku lehekülgedelt võib lugeda koosloomest, mis on koostöö üks vorme. Selle sisulisi etappe iseloomustab ühiselt koosloome eesmärkides, protsessis ja põhimõtetes kokkuleppimine ja lahenduste disainimine ehk loov kollektiivne probleemilahendamine. Lisaks kollektiivsele lähenemisele aitab selline sisukas koostöö mõista lahendatavat probleemi eri nurkade alt ning saada sisendit kõigis ühistöö etappides.

Redeli kõige viimane aste on võimesta-

mine (inglise keeles *empowerment*) – sõna, mis kõlab eesti keeles veel veidi kohmakalt. Alternatiividena on tihti tarvitusel – küll erinevates kontekstides – ka jõustamine või väestamine. Nagu termin ütleb, hõlmab see oma sihtgrupi või kaasatava „võimuga täitmist“: kaasatavale antakse võim sõnastada ise oma probleem ja pakkuda sellele lahendus ning kaasatav võtab endale kohustuse lahendus ellu viia. Eestis on võimestamise näiteks iga-aastased kaasava eelarve kampaniad, kus linlased saavad pakkuda ideid, nende üle hääletada ning linnavalitsus võtab kohustuse need lahendused koostöös idee väljapakkujaga ellu viia. Võimestamine on kaasamise kõrgeim aste – kaasatava käes on piltlikult öeldes nii lukk kui ka võti, teda koheldakse kui eksperti ja autoriteeti.

Ideaalis peaks iga kaasamisprotsess tekitama kaasatavas sarnase tunde. Osaleja peaks tundma, et ta sisend on oluline ja vajalik ning et ta on kuidagi panustanud millegi paremaks tegemisse. Seda tunnet aitab tekitada, kui info mingist arendustegevusest jõuab otse asjaosalisteni, mitte nad ei satu selle peale juhuslikult. See jätab pigem mulje, et midagi üritatakse tagaselja ära teha.

Oluline on kaasatavate arvamuste tagasisideastamine, et kõik mõistaksid, miks ja millised mõtted teostatakse ning millised mitte. Protsessi loomulik osa on ka tehtu jätkuv arendamine, mis eeldab taas nii teavitamist, konsulteerimist, koostööd

kui ideaalis ka võimestamist. Kaasamisest tuleks alati mõelda kui protsessist, mitte ühekordsest ettevõtmisest.

Kaasamine peaks seega hõlmama mingit sorti suhet oma sihtgrupiga, usaldust ja soovi ühise eesmärgi nimel töötada. Kui kaasamine toimub mõne keerulise probleemi või teenuse lahendamiseks või disainimiseks, on protsessil kui sellisel eriti suur tähtsus, kuna kaasatava motivatsioon osaleda peab säilima terve perioodi vältel. Vastasel juhul on näiteks mõnd teenust arendav vabaühendus peagi silmitsi olukorraga, kus sihtrühm ei pea mõistlikuks oma aja kulutamist sinna, kus

Kaasamine peaks hõlmama mingit sorti suhet oma sihtgrupiga, usaldust ja soovi ühise eesmärgi nimel töötada.

nendega nagunii ei arvestata, ja lõpuks valmib teenus, mida tegelikult kasutada ei soovita. Vigasest kaasamisest hoolimata kiputakse aga sageli ütleva, et kaasime kõik olulisemad pooled.

Tööriistad kaasamiseks

Sisulise kaasamise ja koostöö olulisusele on nii Eestis kui ka rahvusvaheliselt üha enam tähelepanu pööratud. Välja on töötatud mitmesuguseid juhiseid ning üritatud kirjeldada erinevaid kaasamisvõimalusi. Üha enam pööratakse tähelepanu seni vähem kaasatutele ja sihtrühmade mitmekesisusele.

Üks selliseid näiteid on autorite uus ja põnev projekt GreenSAM (greensam.eu; Interreg Baltic Sea Region), mille fookuseks on eakate kaasamine roheliste mobiilsulahenduste välja arendamisse. Seal oli autorite roll luua kaasamise meetodite tööriistakast, mis oleksid sobilikud või kohandatavad just eakatele.

Töötades läbi erinevate tööriistade kirjeldusi ja üritades üleüldse mõista, millal on tegu tehnika, tööriista või meetodiga, tegid autorid mitu tähelepanekut. Ootuspäraselt oli neist esimene oma sihtgrupi vajadustega arvestamine – mitte kõik tööriistad ei sobi kõigile või kõige jaoks, ehk kui tööriista polnud võimalik seniorist kasutajaga mugavalt ja loogiliselt kasutada, see tööriistakasti ei jõudnud.

Teine tähelepanek oli seotud kaasaja motivatsiooniga kaasata. Näiteks kui linnavalitsus soovib kaasata eakaid inimesi mobiilsulahenduste planeerimisse, oli oluline eristada tööriistu nii selle faasi põhjal, kus neid kõige paremini kasutada

Foto: Shutterstock / Monster Zudio

saab (alates planeerimisest, lõpetades tagasiside ja hindamisega), kui ka kaasaja motivatsiooni põhjal (mis kaasamise redeli astmes kaasaja tegutseda soovib – kas tahetakse küsida ainult arvamust või midagi koos luua).

Väärib märkimist, et kindlasti ei ole selles ega teistes näiliselt sarnastes tööriistakastides kajastatud kõikvõimalikud tehnikad, tööriistad ja meetodid, kuid GreenSAMi raames valmivad materjalid, sealhulgas tööriistade rakendamist toetavad juhendid, aitavad kaasajal aru saada kaasamise erinevatest nüanssidest, et olulised pooled ka tegelikult soovikohaselt kaasatud saaksid. See teadmine ja arusaam on oluline kõigile, mitte vaid mobiilsuslahenduste väljatöötamiseks ja eakate kaasamiseks. Julgustamegi lugejat tutvuma ka enda valdkonnast ja sihtrühmadest väljaspool olevate juhiste ning heade praktikatega – kunagi ei tea, kust oma organisatsiooni ja sihtrühmade jaoks väärtuslikku infot saab. Eesmärk on ju üllas: elu paremaks muutvad ja erinevaid väärtuseid arvestavad muutused.

Oluline on ka märkida, et mistahes kaasamise puhul on harva kõige olulisem eelarve või peened ja kallid tehnoloogilised lahendused – eelkõige on vaja julget pealehakkamist, pühendumust ja aega. Kui kallid kingitused ja meened võivad näiliselt inimesi ahvatleda ja osa-

lema meelitada, siis kvaliteetse ja sisulise kaasamisprotsessi tunnusmärkideks on ka kaasatava huvi ja panus, mida suure raha eest ostetud tänukingitused tagada ei pruugi.

Vigasest kaasamisest hoolimata kiputakse sageli ütlema, et kaasasime kõik olulisemad pooled.

Eetika ja väärtused

Kaasamisega seoses on üks suuri sõlmprobleeme ka eetika ja väärtused, mis haakub lisaks eespool mainitule ka andmekaitsega. Ühelt poolt teeb kaasamise ja kaasamise aluseks oleva teavitamise keerulisemaks, kui me ei saa kasutada mujalt uuringutest või kontaktistidest saadud e-posti aadresse. Teisalt aga pole eetilise kasutada varem kogutud kontaktandmeid selleks, milleks enne pole luba küsitud. See mõjutab paratamatult ka ülalmainitud heade suhete olulisust: kaasatavad peavad teadma, miks just nende panus vajalik on

ning kus nende kontaktandmeid ja saadud sisendit kasutatakse.

Ka rahvusvaheliste projektide maailmas näeb hea tava ette, et eetikateemad mõeldakse läbi juba taotlemise faasis, eriti mis puudutab andmekaitset ja isikuandmeid. Näiteks autorite mõttekoja uusim rahvusvaheline projekt AllThings.bioPRO (allthings.bio; Horisont 2020), mille fookuses on koosloome biomajanduse kontekstis, loob projektis kasutatava eetikakoodeksi juba projekti alguses, et tagada kaasamise protsessi läbipaistvus ja korrektsus terve projekti eluaja jooksul. Õnneks on riigihangete raames uuringute tellijad lasknud üha enam pakkujatel ka andmekaitsele mõelda.

See on hea tava, mis aitab vältida ebaeetilisi, aga levinud olukordi – näiteks kui väidetakse, et sihtrühm kaasati, kuigi tegelikult neid vaid teavitati, teema üle sai arutatud paari sõbraga kohvilauas või kaasamist puudutav info jõudis vaid väga piiratud sihtrühmani. Kasutagem ära järjest paranevaid võimalusi oma kaasamisotskusi arendada, sest kvaliteetne, sihtrühmade ja ühiskonna väärtusi arvestav kaasamine mõjub positiivselt ka vabaihenduste usaldusvärsusele. Kui organisatsioonis on võetud eesmärgiks või põhimõtteks pooli alati ja hästi kaasata, on sellele juba lihtne edasisi tegevusi üles ehitada.

Loomme koos!

Sügise esimeses Hea Kodaniku klubis arutasid koosloome võimaluste ja takistuste üle Riigikantselei nõunik **OTT KARULIN**, avaliku sektori innovatsioonitiimi eestvedaja **HELELYN TAMMSAAR**, kaasamise spert **MARIS JÕGEVA** ning Sotsiaalse Innovatsiooni Labori asutaja **RASMUS PEDANIK**. Olulisemad mõttekillud tähendas üles Andrei Liimets.

Koosloome olemusest

Rasmus Pedanik: Koosloomel ei ole kindlat definitsiooni. Koosloome on mõtteviis, kuidas asju teha. Koosloome on protsess, mille tulemusena midagi valmib. Ja koosloome on tulemus. Mulle kõige rohkem meeldiva definitsiooni kohaselt on koosloome kõiki probleemiga seotud pooli kaasav, meeskonnaliikmeid jõustav protsess, millel on eksperimentaalne praktiline eesmärk.

Koosloome on alati seotud sellega, et osalejad on mingi aja koos, teevad koostööd selleks, et valmiks lõpp-produkt. Koosloomes peab olema mingisugune suhtlus osaliste vahel.

Helelyn Tammsaar: Ma olen taustalt antropoloog, aga olen nüüd umbes poolteist aastat olnud avaliku sektori innovatsioonitiimis, kus me valdavalt

rakendame meetodit, mida nimetame teenusedisainiks. Rasmus tõi välja erisuse teenuste arenduse ja probleemide lahendamise vahel. Mina neid ei vastandaks. Väga paljud teenused, mida arendame, on jõudnud meie juurde, sest neis on suured probleemid. Seega tegeleme ka probleemide lahendamisega.

Minu jaoks on kõige olulisemateks märksõnadeks koostöö ja usaldus. Koostöö tähendab meie programmis tiime, kes tulevad eri ministeeriumitest ja allasutustest ning tegelevad ühe ja sama teemaga. Usaldus on oluline, kuna meilt oodatakse ka julgemaid lahendusi.

Oluline aspekt on see, et me saadame oma programmis kõik ametnikud antropoloogilistele välitöödele. See on omaette küsimus, kui antropoloogilised või professionaalsed need meetodid tegelikult on, aga see annab hoopis teistsuguse sissevaate käsil olevasse probleemi.

Ott Karulin: Mina olen tulnud riigiametis- se kultuurivaldkonnast. Strateegiabüroos, kus ma töötan, on meie ülesanne koor- dineerida riiklikke strateegilisi arengudo- kumente ja vaadata, et seal tekiks selge kultuur.

Mind häirib natuke lähenemine, et koosloome lähtepunkt on probleem. Esi- teks see sõna kätkeb endas vastandumist. Et midagi on kindlasti halvasti, eks ole. Võiks mõelda, mis parem sõna oleks, ma ise arvan, et see võiks olla „eesmärk“.

Lisaks jäin mõtlema väite üle, et koos- loome protsessi peaks vedama kindlasti erapooletu või kolmas pool. Minu vähesed kogemused näitavad, et seal on täiesti prag- maatiline valikukoht. Kui sa võtad väljast- poolt inimesi, siis saad küll hästi disainitud koosloome protsessi, aga saad ka suhteliselt ühekülgse sisendi, sest et need, kes seda protsessi juhivad, ei ole samavõrd eksperdid selles teemas kui sina ja sinu kolleegid.

Foto: Vabatahtlaste Liit

Maris Jõgeva: Minu meelest peaks nii kaasamise kui koosloome protsessi vaatama läbi osaleja prisma. Me oleme kaasajad ja koosloomejuhid, aga oht võib olla unustada, et kogu see protsess peaks ju tulenema osalejatest – kuidas nemad seda tunnetavad, mida nad sinna kaasa toovad, mida nad päriselt lahendada tahavad või missugused on need eesmärgid, mille poole nad liikuda soovivad. Minu meelest ei tohiks mitte ükski protsessi juht kuidagi karta või mõelda seda, et kui ma kellegi väljastpoolt võtan protsessi vedama, ei ole ta piisav ekspert. Eksperdid on ju kõik need, kes kokku kutsutakse. Kui selline eeldus on hästi tugevalt sees, siis on oht, et midagi väga väärtuslikku, mida koosloome tegelikult anda saab, läheb kaduma.

Ott: See ei olnud eeldus, vaid praktika peegeldus. Suur vahe.

Kui sa võtad väljastpoolt inimesi, siis saad küll hästi disainitud koosloome protsessi, aga saad ka suhteliselt ühekülgse sisendi.

Maris: Minu praktika on luua tingimused, kus olla ise juures mitte seda valdkonda tundes, aga lastagi sisu tuua nendel inimestel, kes selles protsessis osalevad. Siis võib sealt midagi väga ägedat sündida. Kuigi see nõuab aega, nõuab palju-palju rohkem aega kui see, et üks hea asjatundja kaasab teisi ja küsib tagasisidet.

Rasmus: Probleem ei ole negatiivne asi. Küsimus on, kuidas me probleemi defineerime. Minu jaoks on probleem soovimatu

situatsioon ja probleemi lahendus on soovimatu situatsiooni muutmine soovitud situatsiooniks. Soovitud situatsioonist tuleks rääkida nagu eesmärgist, mitte alustada probleemist. Koosloome tihti niimoodi hakkabki, räägitakse visioonist ja alles siis minnakse probleemi kallale. Kui hakata kohe probleemi lahkama, ei pruugi sealt edasi jõuda.

Mida rohkem on emotsionaalselt kaalul ja mida rohkem küsimus osalisi mõjutab, seda rohkem on vaja sõltumatut osalist, kes tasakaalustaks või vaataks just seda, et erinevad hääled oleksid kosta. Koosloomejuht ei tohiks sisuga panustada. Tema ülesanne peaks olema see, et need eksperdid, kes on sinna ruumi tulnud, annaks endast parima, et tekiks mingi sünergia, mingi uus asi. Aga eks lähenemised on erinevad.

Helelyn: Ma arvan, et mingi kesktee on ka olemas, kus sisuga on võimalik

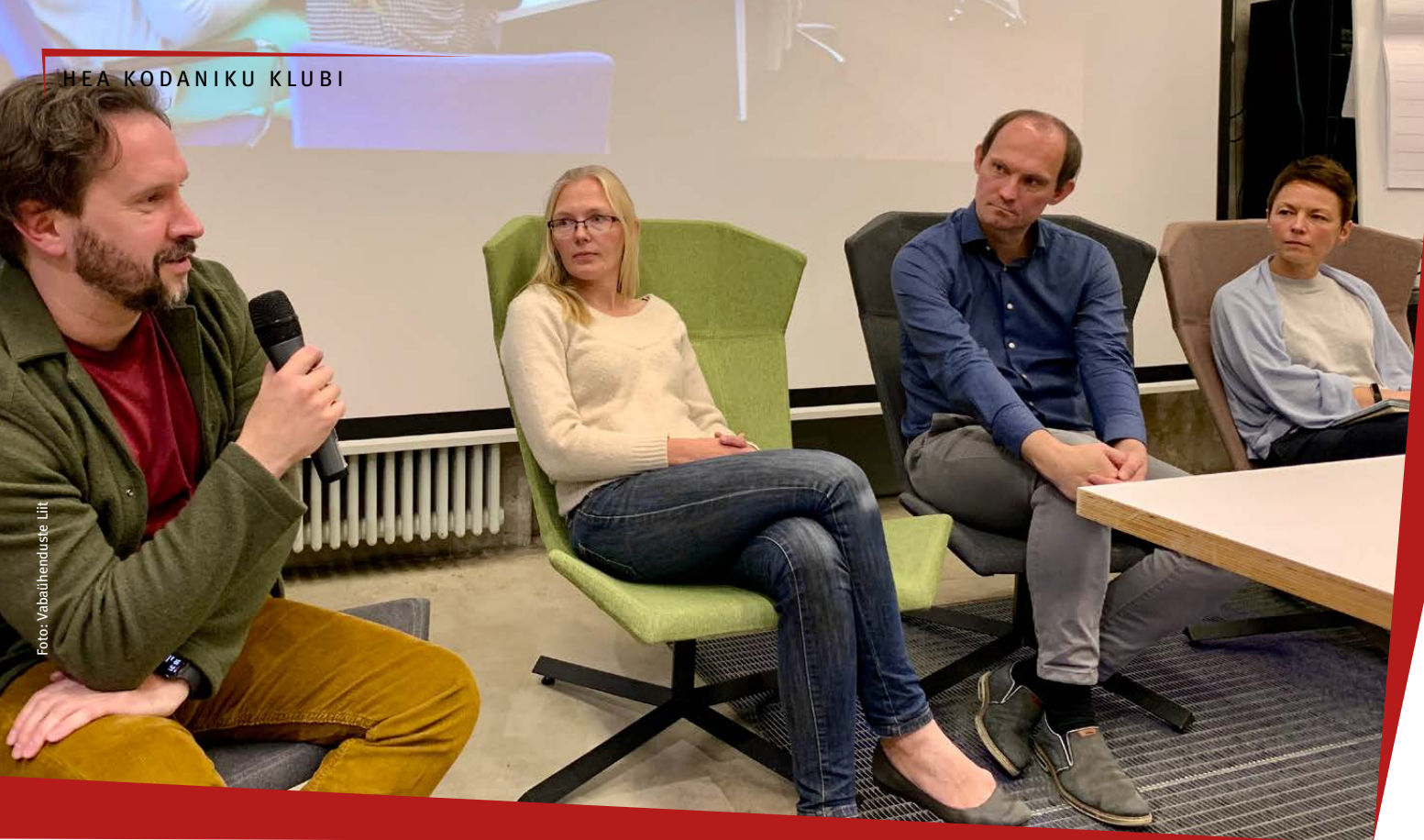

Foto: Vabatahtlaste Liit

panustada, aga see ei tähenda, et sa pead olema selle valdkonna ekspert. See nõuab aega.

Kui koosloome või teenusedisaini protsess, mis mul käsil on, kestab ikkagi mingi arvestatava aja, ütleme näiteks kuus kuud, siis ma teen alguses ise samamoodi välitöid, teen ise intervjuusid, teen hästi kiire ja hästi intensiivse sissevaate selle valdkonna sisse koos nende kasutajatega, kelle jaoks me midagi teeme.

See võimaldab mul laua ääres küsida relevantseid küsimusi ja panna küsimärgi alla neid väiteid, mida ametnikud mulle aeg-ajalt esitavad, et „noh, meil vanglas on nii“. Ja ma saan öelda, et ei, minu allikad vanglast väidavad, et neil ei ole nii, need on ametlikud protsessid ja see, mis tegelikult taustal toimub, on midagi muud.

Ott Karulin: Kuus kuud on luksus, tavaliselt ei ole meil riigisektoris nii palju aega võtta. Ideaalis võiks võtta kaks aastat ja kõigepealt hästi palju koostööd teha selle kolmanda partneriga, kelle sa viid teemasse sisse, räägid ootusi läbi. „Eesti 2035“ protsessis me lahendasime selle nii, et meil oli palju kohtumisi ja seminare üle terve Eesti nii-öelda tavaliste inimestega. Strateegiabüroo nõunikud istusid laudades arutelujuhi ja faktipangana. Kui oli näha, et läheb lappama, siis me sekkusime.

Osalejatest

Rasmus: Poliitikakujundamisse või teenusedisaini peaksid olema kaasatud kõik, keda see otseselt puudutab. Kui arv läheb suureks, tuleb leida esindajad. 6-7-8 inimest meeskonna kohta on paras, edasi läheb keeruliseks. Kui on rohkem osalejaid, tuleb luua mitu meeskonda, luua nende vahele sünergia. Esindatus peaks olema mitmekesine.

Tavalisest arutelust eristab koosloomet see, et peaks toimuma uus taipamine. Kui inimesed tulevad kokku ja kellelgi ei tule uut asja pähe – ei pea kõigil korraga

loob üldse võimaluse, et kellelgi tekiks uus taipamine. Kui me võtame emotsionaalselt laetud teema, kus arutatakse midagi olulist, siis sinnani jõuda on ülikeeruline.

Maris: Kontekste on palju – kas tahad probleemi lahendada või pikemaajalist tegevust planeerida. Protsessi omanik peab teadvustama, et tulemusteni jõudmiseks on vaja teha koostööd teistega, kes toovad erinevaid vaateid, aitavad mõista, miks on erinevad väärtused mingi teema ümber kujunenud, ning aitavad selgitada ja raamistada probleemi.

Vahel tundub mulle, et me omistame koosloome tähendust aruteludele, mis seda pole. Laua ümber kogunemine ja märkmepaberite kasutamine ei muuda seda arutelu veel koosloomeks. Ei toimu protsesse, mis on väärtuslikud – üksteiselt õppimist, oma taibu ümbermõtestamist, teistsugust arusaamist. Tuleb murda mõttemustreid. See nõuab aega. Sellised suured teemad nagu metsandus tuleb tükikideks võtta, väiksema tüki kaupa läheneda. Siis hakkab midagi murenema ja muutuma.

Helelyn: Osalejate kaasamine peab olema hästi teadlik. Mul on hetkel projekt, kus me peame planeerima ja parandama teenuseid neile noortele, kes on sattunud niinimetatud erikoolidesse, kinnistesse lasteasutustesse või noortevanglatesse. Seal on ministriumite tase, kes seadusloomega

Tavalisest arutelust eristab koosloomet see, et peaks toimuma uus taipamine.

tulema! –, siis ei ole koosloomet tekkinud. Ajukeemia seisukohast tähendab see, et tekivad uued ühendused, ja see saab toimuda ainult täiesti turvalises, stressivabas õhkkonnas, kus ei ole informatsiooni ülelaetust. Atmosfäär peaks olema selline, mis

tegelevad, rakendusüksused, aga sellest ei piisa. Vaja on ka eesliini, sellel konkreetsel juhul kohaliku omavalitsuse lastekaitset, kes näeb neid probleeme iga päev hästi lähedalt, kes käib nendes kodudes ja peredes. Ideaalne koosloome oleks minu tulevikuunistuses see, et need riskinoored, kes saavad juba teenust või on olukorrast välja tulnud, oleksid selles protsessis osalised. Praegu ma ei tea, kuidas neid kaasata.

Küsimus ongi, kuidas kaasata neid nii-öelda tavalisi inimesi, kust me neid leiame, et poleks alati samad inimesed, esindusorganisatsiooni esindajad, tavalised kahtlusallused, kes igal pool istumas käivad. Ja kuidas seda üldse korraldada. Ametnikud tikuvad ju oma aja täis, nemad saavad palka selle eest, aga kuidas motiveerida teisi osalema.

Rasmus: Olen rääkinud Taani kolleegidega, kelle jaoks see on suur probleem, eksploateerimine. Et avalik sektor ei tohiks eeldada, et inimesed tulevad kokku ja loovad tasuta midagi. Meil see ei ole teema.

Üks võimalus koosloomet vaadata on avatud innovatsiooni paradigma abil. See tähendab, et innovatsiooniprotsess ei toimu organisatsiooni sees, vaid organisatsioonist väljas. Siis on äärmiselt oluline, et need, kes sellesse protsessi oleksid kaasatud, suudaksid pakkuda ideid ja asju, millel on reaalselt tulemus. Teine võimalus on kaasatuse filosoofia. Inimesed peavad saama oma sõna öelda, aga lahendus ei pruugi tulla midagi erakordset – see on nende otsus ja nende elu.

Näiteks traumeeritud noorte vajadustest lähtuvaid teenuseid pakkudes – mida me selle vajaduse all silmas peame? Kui hakata ametnikega rääkima, siis tihtilugu selgub, et peaks võimaldama mingeid kindlaid sekumisi või raviskeeme, mitte ilmtingimata seda, mida noor vajab, näiteks Nintendot. Kui kaasata ja küsida, mida selle teadmisega siis pärast pihta hakata?

Maris: Mina olen kaasamist ja koosloomet eristanud nii, et koosloome protsess on see, kus on sama seltskond, sama meeskond. Hakkad koos algusest peale, jõuad tulemuseni. Kaasamisprotsessis võib olla palju meetodeid ja mitu eesmärki, mille seas võib omakorda olla väiksemaid koosloomeprotsesse. Näen, et kui me päriselt tahame, et tekiks uued arusaamad, uued lahendused, pole see võimalik, et küsime

aeg-ajalt kusagilt sisendit, vormistame selle ja ütleme siis, et oli koosloome.

Ott: Kui sa võtad ühe kutsutud seltskonna, kellega teha kaks aastat mingit arengukava, siis see on kohutavalt elitaarne lähenemine. Kuidas vältida seda, et saad linnukesi neljalt suurelt esindusorganisatsioonilt?

Koosloome tulemusena võtavad osalejad vastutuse tulemuste elluviimise eest – et koos oleme need asjad välja mõelnud, hakkame koos tegema ka.

Maris: Mina ei ütleks, et kaasamine on kuidagi halvem kui koosloome. Nad on lihtsalt eriilmelised ja inimesed osalevad neis protsessides eri moel. Ma olen ise osalenud aruteludel, kus olid laua ümber targad mehed, kes sisustasid 80% ajast, ja ma ei osanud oma mõtet sinna sisse anda. Kirjutasin märkmepaberi peale, aga ei tea, kas see kuhugi jõudis või mitte. See võib olla hästi korraldatud kaasamine, aga mitte koosloome.

Ott: Neid 80% mehi ei saa kunagi lõpuni manageerida.

Muutused

Helelyn: Kõige suuremaid muutusi näen mina tänu välitöödele. Teiste riikide kolleegid on imestusega vaadanud ja küsinud, kuidas te saate ametnikke neid tegema. Innovatsiooniprogrammis on tingimuseks, et kõik ametnikud peavad minema välitöödele, ja ma näen alguses seda peaaegu halvavat hirmu silmis, kui me neile räägime, mis nüüd juhtuma hakkab – kuidas te lähete päris inimeste juurde ja isegi nende päris koju vaatama, kuidas nad päriselt prügi sorteerivad, kui kaugel asuvad neile lähimad konteinerid, jalutategi koos nendega sinna, et näha, kas sinna on võimalik midagi pühapäeva õhtul visata või mitte.

Tekib ühiselt jagatud kogemus. Nad tulevad tagasi avarama vaatega. Hakkavad

lahti laskma ametniku vaatest, mis kipub olema selline, et aga meil on ju seadused, aga seadustest tuleb kinni pidada, aga meil on ju kodulehel kõik info üleval, aga nad teavad ju, mida tegema peab.

Ott: Osaleja, kelle muutust ma kõige paremini oskan kirjeldada, olen ma ise. Olen näinud, kui palju ma saan mööda Eestit ringi sõites ja käed küljes olles ise uut vaatenurka, kuidas see on pannud asju uude perspektiivi. Juba ainult sellepärast peaks neid protsesse ise vedama.

Maris: Kihvt on see, kui keegi tuleb alguses skeptilisena või suhtumisega, et me oleme rääkinud küll, aga mis kasu sest on. Näed, kuidas võtab aega, aga järgmine kord ta päriselt oskab kaasa rääkida, teisi kuulata, uut vaadet tekitada. Koosloome meetodite kasutamise kaudu kasvab tihtipeale oskus päriselt arutelu osaleda.

Mõnikord minnakse pärast mitut kohtumist ära plaaniga, isegi kui protsessis on kokku sattunud seltskond, kes pole varem omavahel koostööd teinud. Koosloome tulemusena võtavad osalejad vastutuse tulemuste elluviimise eest – et koos oleme need asjad välja mõelnud, hakkame koos tegema ka.

Rasmus: Kõige rohkem olen täheldanud, kui inimesed sihtrühmaga suhestudes tuvastavad, et nende eeldus või uskumus osutub valeks, ei tööta. On kaks erinevat kommunikatsioonivormi, diskussioon ja dialoog. Esimeses üks väidab midagi ja teine pool püüab neid väiteid kasutades oma väiteid tugevdada. Dialoog on see, kui luuakse koos uut teadmist. Eelduseks on, et ma olen võimeline oma seisukohti muutma, see on teistsugune psühholoogiline seisund.

Dialoog loob alati muutust. Siit tuleb paradoks, et kui me oleme püüdnud tagasisidet saada, siis mida parem koosloome, seda enam tahavad inimesed öelda, et nad ei saanud midagi – sest kõik see, mis nad teada said, selle nad mõtlesid ise välja. Tundub, et ise tulid selle peale, ja kui ise tulid, siis ma ju juba teadsin seda enne. Ei osata reflekteerida, et ei teadnud, vaid et see tuli protsessi käigus.

Tunni ajaga ei saa koosloomet teha. Poole päevaga saab harva. Et jõuda faasi, kus konflikt on ületatud, nõuab aega. Asjad jäävadki toppama sinna, et pole aega minna faasi, kus algaks dialoog.

Hää huvikaitsja on hää lobist

Korruptsioonivaba Eesti tegevjuht **CARINA PAJU** jagab nõu, kuidas kujundada oma huvikaitset läbipaistvalt.

Lobitöö läbipaistvamaks muutmisest on Eestis räägitud juba vähemalt kümme aastat, mis on tegelikult ikka päris pikk aeg mitte ühegi käegakatsutava tulemuse saavutamiseks. Nüüd, kui Euroopa Nõukogu korruptsioonivastase riikide ühenduse GRECO poolt Eestile antud soovitus avalikustada kõrgemate riigiametnike kohtumised huvirühmadega ja reguleerida nõndanimetatud pöördukse efekti peaks tegelikkuses olema juba täidetud, ootab vastav eelnõu muude kriisidega tegelemise tõttu valitsuskabineti ukse taga järjekorras. Tegu on küll hea tava ja mitte regulatsiooniga, kuid siiski sammuga sinnapoole, et hakkame (hetkel veel vaid

täidesaatvas võimusbambas) nägema, kelle ja mis teemal otsustajad kohtuvad.

Nii selle hea tava kui ka tema laiendamise ümber tekkinud diskussioone mõjutavad tugevalt sõna „avalikustamine“ konnotatsioonid ja nendega seotud hirmud. Siinkohal on oluline mainida, et kui räägime lobitöö läbipaistvusest, ei räägi me tingimata reguleerimisest, ning huvirühmade kohtumiste avalikustamine ei tähenda kalendri täielikku avalikustamist ja kohtumise täpse sisu protokollimist. Eesmärk on aga alati tagada, et iga õigusakti, avaliku otsuse ja tegevuse puhul on võimalik põhjendada, miks see sellisena loodud või nõnda muudetud sai.

See, et kõikidel huvigruppidel on võimalus võrdsetel alustel juba eos õigusloomesse panustada ning avalikkusel õigus teada, kuidas otsused tehti, ongi kohtumiste avalikustamise laiem eesmärk.

Kellegi mõju õigusloomele võib nimetada ka seadusandlikuks jalajäljeks, mille jätab suuline või kirjalik seisukohtade väljendamine. Läbipaistvuse ja vastutavuse huvides on tarvilik, et iga selline jalajalg, olgu ta suur või väike, oleks avalik teave, põhjendatav ja arusaadav. Nii nagu seaduseelnõu kooskõlastamisel saavad asjaosalised seletuskirja eri poolte seisukohtadega, tuleb seda printsiipi järgida iga õigusakti ja otsuse puhul ning tagada,

et seisukohtade juures on viited, millise osaga ja miks ühe või teise seisukoha puhul nõustuti või vastupidi, seda arvesse ei võetud. Et loodame ikka läbimõeldud lahendustele ja otsustele, siis ideaalis ka puhtalt poliitilise otsuse puhul.

Igati tervitatav oleks Eestis huvirühmade andmebaasi (või kui soovite karmimalt, siis lobiregistri) loomine, kus organisatsioonid end registreerivad, et eri pooltel oleks võimalik kiirelt kindlaks teha, keda esindatakse. Võib tunduda elementaarne, aga jalaga on segada anekdootlikke lugusid sellest, kuidas väidetakse end esindavat tervet huvirühmade gruppi, kuid tegelikkuses on loodud üheliikmeline MTÜ.

Ideaalis võiks see andmebaas olla seotud tulevase koosloome keskkonnaga, mis paari aasta jooksul eelnõude infosüsteemi asendama hakkab. Et keskkonda on kogutud kogu õigusloome elukaar, on vaid loogiline, et iga õigusaktiga kaasa rääkinud organisatsioonid ja nende antud sisend seal kajastub. Paaegu et kõrvalnähtusena tekib hulk andmeid ja organisatsioonide nimistu, millele veidi lisades ongi juba andmebaas olemas. Need, kes keskkonnas ei kajastu, saaksid end sinna ise kirja panna. Euroopa Liidus ei saa näiteks liidu hoonetesse sisegi ilma, et lobist end akrediteerinud oleks. Ka Eestis võiks sellist praktikat levitada – esialgu kas või kutsudes poliitikakujundajaid üles vabatahtlikult nõustuma, et kohtutakse vaid registreeritud organisatsiooni või isikuga.

Vabakond peab oma legitiimsuse eest – kui mitte sisemiselt, siis väliselt – aina rohkem seisma.

Milleks üldse avalikustamist vaja on? Kindlasti on selle juures märgiline korruptsiooniriski maandamine. Oletame, et teatud õigusakti loomises kaasaraäkinud pooled on avalikustatud, nii kaasamisprotsessi kui teiste kohtumiste vältel. Miskipärast on viimasel hetkel põhjendamatu alustel sisse kirjutatud vaid kitsale grupile soodne klausel. Seda on keeruline tuvastada, kui kohtumisi üldse ei avalikustata.

Kui aga kõik kohtumised ja sisendid on avalikud ning muudatustel on põhjendused, kaob vajadus spekuloida. Mõeldes üpris tihti esitatud argumendile, et ajakirjanikud tunneksid kõigi kohtumiste avalikustamise järel nii palju huvi, et enam tööd teha ei saagi, tulevad kontrastina hoopis meelde lõputud spekulatiivsed artiklid, milles üht või teist poolt varjatud mõju avaldamises või veel hullem, poliitika ostmises kahtlustatakse. Arusaamatuste selgitamisele läheb aga oluliselt vähem aega, kui nende ennetamisesse investeerida. Just seetõttu peaks avalikustamine olema meie kõigi, aga eriti poliitikakujundajate huvides.

Paljude jaoks on lobitöö halb maik juures. Riigivalitsejate lähedased suhted suurettevõtjatega, erakondadele tehtavad annetused, mis juhtumisi langevad samale ajale kui toetuste jagamised, endiste valitsejate kiire siirdumine lobimaailma ja nii edasi. Kahju, et need on meie riigis endiselt aktuaalsed asjad, kuid on siiski rõõm, et need juhtumid avalikkuse ette on jõudnud.

Mõnes mõttes tekitab huvide esindamine minu jaoks paralleele vihjeandmisega. Mõlemal juhul kuuleme juhtumitest skandaalide kaudu, kuigi nii lobi kui ka vihjeandmise puhul on tegemist tavapärase nähtusega. Probleemide üle arutatakse organisatsioonis iga päev, kuid neid ei peeta vihjeteks, vihjeandmist tembeldatakse kohati aga pealekaebamiseks. Huvisid esindavad väga paljud organisatsioonid ja isikud, kuid ometigi peetakse lobitööd räpaseks ja kulissidetaguseks asjaajamiseks.

Huvikaitsjad võivad siinkohal öelda, et lobi ei puutu ometigi kuidagi nendesse – vabaühendused seisavad ju avalike, mitte ärihuvide eest ning on seetõttu *ipso facto* eetilised ja õilsad. Küll aga on muutumas poliitiline diskursus selle osas, mis on avalik huvi ja kellel on õigus selle eest seista. Vabakond peab oma legitiimsuse eest – kui mitte sisemiselt, siis väliselt – aina rohkem seisma.

Seetõttu peaksime tegema endast kõik, et mängureeglid oleksid kõikidele huvide eest seisjatele ühesed, ning pidevalt nügima neid, kes reegleid ei järgi. Lobi ja huvikaitses on oma eesmärgis samad – seista teatud huvide eest ning mõjutada poliitikakujundajaid neid huvisid arvesse võttes otsustama ja tegutsema. Eetiline lobi on tegelikkuses tavapärane, nagu

kasutatakse vahel ka kaheldava väärtusega huvikaitssevõtteid. Kui räägime seega huvirühmadega kohtumiste avalikustamisest, ei saa vahet teha huvikaitseseorganisatsiooni ja lobistiga kohtumisel, vaid avalikustada tuleb mõlemad.

Materiaalne ebavõrdsus lobistide ja huvikaitsjate vahel on küll suur ja jääb

Oma ideede selge esitamine seadusandjatele, koostöö ja meedia kasutamine oma huvide esindamiseks on õpitavad.

ilmselt alaliseks alles. Näiteks kui vaadata Euroopa Liidu lobiregistri andmeid, deklareeris suurim loobile kulutaja, Euroopa Keemiatööstuse Nõukogu, aastase kulusena 10 miljonit eurot. Top 20 kulutaja seast leiab vaid kaks valitsusvälist organisatsiooni ning paar mõttekoda.

Oskuste ja professionaalsuse poolest saame huvikaitsjatena aga võistelda küll. Strateegiliselt mõtlemine, oma ideede selge esitamine seadusandjatele, koostöö ja meedia kasutamine oma huvide esindamiseks on õpitavad. Ilma hea lobistamisoskusest on hea huvikaitsja väga keeruline olla.

Ameerika Ühendriikides on loodud selline organisatsioon nagu Lobbying4Good, kus igaüks saab ühisrahastusplatvormi kaudu koguda finantse professionaalse lobisti palkamiseks. Lobist aitab seejärel suuri ja tihti üleliia idealistlikke eesmärke jagada väikesteks ja realistlikeks sammudeks ning neid seadusandjatele esitada. Eesti ja USA mastaabid on võrreldamatud ja Eestis on seadusandja jutule saamine kümneid kordi lihtsam, kuid idee tuum – eesmärgi saavutamiseks tuleb hästi lobistada – on ikka sama.

Üks viisidest, mille kaudu vabaühenduste legitiimsust, kandepinda ja professionaalsust avalikkuse ja poliitikakujundate silmis suurendada, on tagada oma tegevuse läbipaistvus, sealhulgas peagi huvikaitses heade tavade järgimise kaudu. Sellega saavad vabaühendused olla oma töö läbipaistvuses eeskujuks ka teistele, nii-öelda klassikalistele lobistidele.

A portrait of Anneli Roosalu, a woman with short dark hair and bangs, wearing gold-rimmed glasses and a pink top with a floral pattern. She is smiling and looking towards the camera. The background is a blurred outdoor scene with greenery and a body of water.

Anneli Roosalu:

Peab olema huvitav, aga ei pea olema lihtne

Tormilisel koroonaaastal on toimunud märgatavaid muutusi ka vabakonnas. Kodanikuühiskonna Sihtkapital näiteks mitte ainult ei kolinud kevadel, vaid leidis ka uue juhi. **ANNELI ROOSALU** käest küsis KÜSKI ja kodanikuühiskonna käekäigu kohta Andrei Liimets.

Vestleme sümbolisel hetkel, mil sul täitub Kodanikuühiskonna Sihtkapitali juhina pool aastat. Kuidas see aeg ja sisseelamine kulgenud on?

Kõik need kuus kuud on olnud järjest muutustega kohanemine. Kõigepealt KÜSKi tööd puudutavas, et saada aimu, millised on alusdokumendid, kuidas meeskond toimib, kes on kes, keda on juurde vaja. Ja samal ajal kohanemine sellega, et esialgu oli mais, kui ma alustasin, kodukontor, siis kohanemine Tallinnas, siis kolimine Viljandisse ja lõpuks seal kohanemine koos kõikide teistega.

Kuus kuud tundub pikk aeg, mil asjad võiks juba olla paika loksunud, aga kõike on ikka hästi palju olnud. Nüüd viimasel kuul tundub rütm olevat lõpuks paigas. Saan öelda, et ma olen rahul, et ma olen selles kohas, kuhu lootsin sattuda. Ei ole sellist üllatust, et miks ma tulin, kuhu ma tulin. Igav ei ole hakanud. See on minu jaoks töö juures väga oluline, et mul peab olema huvitav, aga ei pea olema lihtne.

Kui ma ütlen kodanikuühiskond, siis mis su esimene seos on?

Kodanikuühiskond on miski, mis koondab kõiki inimesi Eestis, ja see tähendab nii avalikku sektorit, ettevõtlust, vabaühendusi kui ka neid, kes ei soovi ühegi sektori alla koonduda. Ma arvan, et tuleks kasvatada teadlikkust, et kodanikuühiskonna alla ei lahterdataks ainult vabaühendusi, vaid kodanikuühiskond oleme meie kõik, kes siin Eestis tegutsevad. Ka need, kes ei ole kodanikud.

Üks argumente, miks KÜSK Viljandisse koliti, oli lähenemine kohalikele ühendustele, et tähelepanu ei saaks vaid Tallinn. Kuivõrd sulle tundub, et kolimine on KÜSKi mõjutanud?

Kolimise mõju pole kindlasti veel avaldunud, see on ikkagi lühike aeg olnud. Vahest paari-kolme aasta pärast saab analüüsida. Ma ei oska hinnata seda, kas toetuste, koolituste ja nõustamisega on Tallinna või Põhja-Eesti ühendustel seni lihtsam olnud. Toetuste taotlemise puhul KÜSKi kontori asukoht kindlasti midagi ei muuda. Võimalus toetusi saada on endiselt selline, nagu on olnud siiani kõigil mööda Eestit laiali olevatel vabaühendustel.

Minu jaoks on aga olulisemgi, et meie enda töötajad saaksid parema pildi sellest, mis kogu Eestis toimub. Eri kohtades, kas-

või siinsamas Viljandis käimine avarab seda pilti. Infopäevade korraldamine üle Eesti, Tartus, Saaremaal, Narvas – mida KÜSK ongi teinud – on oluline juba kasvõi ainult sellepärast, et saada paremini aru nende piirkondade omapärast, ühenduste võimekusest ja vajadustest.

Mida on sinu meelest KÜSKis seni hästi tehtud, mis võiks paremini olla?

Mulle meeldib väga see, et ei ole jäädud kinni mingitesse kindlatesse mustritesse. Mis puudutab näiteks maakondlike arenduskeskuste teenust või rahastamise tugiteenuste pakkumist, siis hästi palju on olnud ülevaatamist, kas asi toimib, kas see avaldab mõju,

Hetkel teeme KÜSKi strateegiat aastateks 2021–2024. Kehtivat strateegiat lugedes tekkis alguses küsimus, kas me tahame midagi väga muuta – kas on midagi olulist, mida me tahaksime välja võtta või mida

Tahan, et me suudaksime ühiskonna koostööle saada. Meie omalt poolt soovime koostööd teha riigiga, omavalitsustega, vabaühendustega.

me tahaksime lisada. Minu jaoks on väga oluline strateegia koostamise protsess, mis läbi suve kestis: seminarid ja kohtumised, kuhu oli kaasatud väga-väga lai ringkond inimesi, kes vabatahtlikult panustasid. Väga positiivne ongi minu jaoks nende inimeste rohkus, kes KÜSKiga kaasa mõtleavad.

Negatiivse poole peale jääb see, et eelarvet ei jätku. Kui me teeme uue aasta eelarvet, siis kahjuks summas eriliselt muutusi pole. Meie vabaühenduste konsultandid teevad väga head tööd ja nõustuvad maakondlike vabaühendusi. Me saame tugevatelt meeskondadelt väga häid projekte, aga kahjuks saame piiratud eelarve tõttu toetada väga väikest protsenti.

Siis tekib küsimus, kas tuleks mingeid tegevusi ära jätta, aga kõik on vajalikud, näiteks NULA inkubaator on imeliselt toimima hakanud. Sel suvel oli mul võimalus tutvuda inkubaatoris olevate algatustega ning seal oli hästi suur sära ja energia taga. Iseenesest on

ju hea, kui ei ole selliseid kohti, kus tahaks öelda, et jah, selle eelarve me võime nüüd kuskile mujale tõsta. Aga samas lisavahendite puudus on väga-väga suur mure küll.

Eks töötame riigi ja ministeeriumi tasandil edasi. Võimalik, et kodanikuühiskond on ministeeriumite vahel liiga ära hakitud. Võibolla peaks üle vaatama kodanikuühiskonna programmi vastutajad, sest see jaguneb ju rahandus- ja sise-ministeeriumi vahel. Samuti tuleks üle vaadata kohalike omavalitsuste roll, kelle rahastamise uuringut parasjagu koostame.

Väga paljudes omavalitsustes pole ühenduste rahastamine nähtav. Toetused on olemas, eelarves on kirjas, aga kuidas vabaühendus sellest teada saab või kuidas toimub hindamine, on väga-väga erinev. Avalikustamist, hindamist ja läbipaistvust puudutavad protsessid peaksid olema oluliselt paremini läbi mõeldud. Kindlasti on rahastamine teema, millega pidevalt tegeleda tuleb, ka välisfondide võimalusi silmas pidades.

Sa mainisid enne KÜSKi vahendite suhtelist nappust. Üks igipõline otsustuskoht on olnud ühenduste rahastamisel see, kas toetada eelisjärjekorras võimekaid veel tugevamaks saama või nõrgemaid järele jõudma. Kuhu sina prioriteedi seaksid?

Ma ei arva, et saaks tõmmata sellise piiri, kus meil on tugevate ühenduste konkurss ja väiksemate ühenduste konkurss. Millele ma olen aga palju mõelnud, on piirkondlik rahastamine. Hea süsteemi väljamõtlemiseks ja kokkulepete tegemiseks läheb küll vaja analüüse erinevate toetuste saamise kohta, st mitte ainult KÜSKilt, vaid ka näiteks maaeluministeeriumilt LEADER-toetuste kaudu, millest läheb samuti osa vabaühendustele, ja kohalike omavalitsustelt. Praegu näeme meedias ja ühiskonnas tihti vastandumist Tallinna ja ülejäänud Eesti vahel, mis on ühtepidi arusaadav, aga teistpidi Tallinnas ongi ju rohkem inimesi.

Piirkondlikult võiks olla jagamine nõnda, et kui teha eelarve jagamine neljaviie piirkonna vahel ja kui piirkonna eelarve on otsas, ei ole võimalik saada teiste piirkondade arvelt (jääb järgmisesse aastasse). Võibolla tekiks parem tasakaal. Piirkondadeks jagamise alused on muidugi vaja väga hoolikalt läbi mõelda – kas võtta selles valemis aluseks inimeste arv ja rahvastiku tihedus või veel midagi.

Nende piirkondade tekitamiseks on

enne kõvasti mõttetööd vaja. Kui ma mõtlen kasvõi KÜSKi menetlusele, siis liiale ei saa minna, muidu läheb raha jaotamisele energiat rohkem, kui see toetus, mis kohapeale jõuab, väärt on. Siin tuleb tasakaal leida. Samuti sõltub väga palju eelarve suurusest – millisest summast alates selline jagamine üldse tegelikult mõju avaldab.

Sa oled olnud pikalt seotud keskkonna ja looduskaitsega tegelevate ühendustega. Keskkond ja mets on viimasel ajal olnud teemad, kus hästi kiiresti tekib terav vastandumine, polariseerumine. Polariseerumine on üldse olnud viimased paar aastat ühiskondlik märksõna ja me näeme seda ka vabakonna sees, kus on räägitud õigetest vabaühendustest ja valedest vabaühendustest. Kuidas

saaks leida ühisosa, et meil oleks rohkem tunne, et oleme sektorina ühise asja eest väljas? Ja kuidas KÜSK saab sellele kaasa aidata?

Vastandumine teeb nukraks, sisu läheb seetõttu sageli meelest ära. Vastandumine läheb lumepallina järjest suuremaks, ilma et probleemid iseenesest muutuks. Mulle tundub, et KÜSKi osa saab siin olla see, millest me oleme strateegiaprotsessis palju rääkinud – püüda koosloomes dokumente ja protsesse läbi vaadata. Et kaasamine poleks ainult kirjas, vaid et oleks päriselt kuulatud ja tagasisidet antud.

Võrgustumine ja koos tegutsemine on hästi olulised. Mõnikord võib see muidugi olla ühenduse jaoks koormav, eriti kui ei tegeleta sellega põhitööna või pole aega kokkusaamistel käia. Ürituste veebi viimine on siin palju aidanud.

Kohaliku omavalitsuse kontekstis oleme

palju mõelnud, et ega omavalitsused ole ju mõttelaadilt sellised, et teeme toetuse, aga ärme tingimusi avalda. Lihtsalt ei teata, ei ole selle peale tulnud, pole inimest, kes jõuaks sellega tegeleda. Ma ei tea, kas see just KÜSKi roll on, aga vaja oleks ka suurendada kohaliku omavalitsuse volikogude liikmete ja ametnike teadlikkust vabaühenduste rollist ning vabaühenduste maailmast.

Kohalikul tasandil mõeldakse muidugi, et me ju teame oma inimesi, avalikustamine pole oluline. Võimalusena olen välja pakkunud, et KÜSK kohtuks omavalitsusliitudega ja annaks ülevaate, mida vabaühendustes üle Eesti tehakse, mis võimalused on, mis toimub. See ei pea olema omavalitsuse mängumaale tungimine või kellegi õpetamine, kuidas KOV oma vabaühendusi peaks toetama, vaid lihtsalt info jagamine ja võimalustest

rääkimine, mis ärgitaks mõtlema. Ja millal saaks olla selleks parem aeg, kui aasta enne kohalikke valimisi.

Vaatame lõpetuseks natuke kaugemasse tulevikku. Sinu eelkäija Agu Laius sai päris pika aja jooksul KÜSKi näoks. Kui sina ühel hetkel ükskõik kui kauges tulevikus KÜSKis lõpetad, siis millise organisatsiooni sa tahaksid edasi anda?

See on väga raske küsimus. Mitte ainult sellepärast, mis kõik ühiskonnas muutub, vaid raske ka minu isiksuse jaoks, kuna ma pole kunagi pikkade plaanide tegija olnud. Ma olen võtnud ette ja vaadanud, mis saab ja kuidas ma hakkama saan, kuidas mulle tundub. Väga palju ma ikkagi tahan läbi tunnetada, kas see on see, mis ma arvasin ees ootavat, ja mida mina oskan konkreetsesse teemasse panustada.

Ma olen Agu imetlenud ja ma olen talle väga tänulik. See meeskond oli täiesti fantastiline, mille ta oli üles ehitanud ja millest ka väga paljud ju praegu jätkavad. See on olnud väga mõnus keskkond, kuhu tulla ja kus tegutseda hakata.

Kui hakata suurelt unistama, siis ma loodan, et KÜSKi eelarve kasvab oluliselt. Ja ma väga loodan, et me kõik need sihid, mida me praegu strateegia koostamisel seame, ka saavutame. Ja et kõik me algatused ja taotlusvoorud jäävad toimima ning on ühendustele olulised.

Ma tahaks, et mõned väga konkreetsed teemad saaksid lahenduse, näiteks et saaksime ühtmoodi aru mõistetest, mida iga päev kasutame. Et mõistet „kodanikuühiskond“ teatakse ja defineeritakse ühtemoodi. Samamoodi mõistet „kogukond“, mille puhul on erinevaid arusaamisi. Räägitakse kogukonnast, aga tegelikult peaks enne

küsima, mis sinu jaoks on kogukond. Ja „sotsiaalne ettevõte“ – meil ei ole seadustes tegelikult kirjas, mis see on, kas ja kuidas ta on teistmoodi kui iga teine ettevõte.

Ma olen võtnud väga selgelt nelja-aastase plaani KÜSKiga. Ma tahan, et nelja aasta pärast oleks KÜSK teinud kõik, et meil osaleksid aktiivselt inimesed, kes Eestis elavad, on nad siis kodanikud või mitte. Tahan, et kogukonnad oleksid võimekad. Mitte ainult vabaihendused, kuigi ka iga vabaihendus on kogukond, vaid ka need, kes ei ole end juriidiliselt vormistanud.

Tahan, et me suudaksime ühiskonna koostööle saada. Meie omalt poolt soovi-me koostööd teha riigiga, omavalitsustega, vabaihendustega. Kuid samas ei saa me seda kahjuks kõigilt vabaihendustelt nõuda, kui ühingul pole selleks ajalisi ja rahalisi ressursse. Tahaks jõuda koostööl põhineva ühiskonnani.

Kuidas olla

Mõju, kaasamise ja hea huvikaitse nüansid vajavad pikka tööd. Mida aga võtta ette nüüd ja kohe, et olla pisut parem kodanik? Küsisime neljalt organisatsioonilt praktilisi soovitusi.

MTÜ MONDO

Kestliku arengu eesmärgid tunduvad liiga suured ja kauged? Siin on viiest valdkonnast mitu näpunäidet selle kohta, mida sina saad päriselt teha.

Haridus

Haridus on Eestis kättesaadav kõigile. Oleme sellega harjunud, peame seda iseenesestmõistetavaks ning teinekord isegi nuriseme. Maailmas on aga 57 miljonit last, kellel puudub võimalus saada algharidust.

Mida saad teha sina?

- Märka ja täna häid õpetajaid nende töö eest.
- Õpi kogu elu.
- Aita lastel koolis püsida ja sellest rõõmu tunda.
- Märka koolikiusamist ja astu sellele vastu.
- Võimalusel toeta organisatsioone, kes tegelevad hariduse kättesaadavuse parandamisega Eestist vaesemates riikides.
- Usu, et igal lapsel on õigus haridusele.
- Märka, et tüdrukutele hariduse andmine on üks tõhusamaid võimalusi vähendada inimkonna süsinikujalajälge.

Nälg

Enamik Eesti elanikest saab minna magama täis kõhuga. Sageli jätame toitu järele või viskame ära, sest see ei maitse või oleme sellest tüdinanud. Samal ajal on maailmas alatoitunud 821 miljonit inimest.

Mida saad teha sina?

- Toeta väiksemate võimalustega inimesi Toidupanga, turvakodude või naiste varjupaikade vahendusel.
- Tarbi rohkem puu- ja juurvilju ning vähem liha. Uuri, kes on fleksitaarlane, kes taimetoitlane ja kes vegan.
- Osta kohalikku, hooajalist ja õiglaselt toodetud toitu.
- Välti toidu raiskamist! Toiduraiskamise vältimine on üks kõige tõhusamaid viise inimkonna süsiniku jalajälge vähendada.

Mõned nipid

- Osta ainult seda, mida päriselt kavatsed süüa – selleks väldi „läksin poodi ainult piima järele – koju tulin kahe kotitäie kaubaga, aga piima unustasin võtta...”-poeskäike.
- Tee hommikul kodusest külmkapist telefoniga pilt, et pärast tööd poodi minnes mäletaksid, mis kodus juba ees ootab.
- Kord nädalas olgu jäägipäev – tee süüa poolikutest toidukaupadest, eelmisel aastal jääkappi unustatud heast-paremast ja vanaema saadetud letšost, mis tegelikult on ju nii hea, aga alati ununeb riiulinurka.
- Erinevalt „kõlblik kuni“ märkest võib „parim enne“ märkega kaupa süüa julgelt ka pärast kuupäeva möödumist.

Kirja pani **AVE-MARLEEN REI**
Faktid pärinevad ÜRO, WHO, WWFI, UNICEFi andmetest.
Vaata lisa minahoolin.ee.

parem kodanik?

Tarbimine

Kiirmoe võidukäigu tõttu seisab meie kappi kogutud rõivastest peaaegu kolmandik kasutult. Ühe puuvillase pluusi kanga tootmiseks kulub aga 2700 liitrit vett – seda on sama palju, kui üks inimene joob kahe ja poole aasta jooksul.

Mida saad teha sina?

- Ürita tarbida võimalikult vähe, kodulähedaselt ja pakendivabalt ning vii ennast kurssi jäätmeteta ehk nullkulu-elustiiliga (inglise keeles *zero waste*).
- Eelista riideid, mis on toodetud võimalikult lähedal või mille päritolu on kontrollitav.
- Osta rõivaid teise ringi poodidest (Uuskasutuskeskus, Humana jt).
- Eelista looduslikke materjale.
- Pese sünteetilisest materjalist riideid spetsiaalses pesukotis, et vähendada mikroskoopiliste plastitükkide sattumist meie veeringlusesse.
- Väljastpoolt Euroopat tulevate kaupade (kohv, tee, suhkur jne) puhul eelista õiglase kaubanduse märgisega tooteid.
- Kuigi prügi sorteerimine ja rõivaste taaskasutusse viimine on tähtis, ei ole see probleemi lahendamine, vaid sümptomi leevendamine.
- Esita sõpradele pakendivaba kuu väljakutse – üritage elada 30 päeva nii, et soetate koju toitu täiesti plastivabalt. Järgmine väljakutse võiks näiteks olla riideostuvaba aasta.

Tervis

Eestis reguleerivad tervishoiuteenuste kättesaadavust mitmesugused seadused ja standardid. Vaatamata sellele, et meil tuleb teinekord eriarsti juurde pääsemiseks pikalt oodata, on hädaolukorras arstiabi kõigile saadaval. Poolel maailma elanikkonnast puudub aga juurdepääs esmatasandi arstiabile, sealhulgas kõige tavapärasematele ravimitele.

Mida saad teha sina?

- Hoia enda ja oma lähedaste tervist. Selleks piisab kolmekilomeetrisest kõndimisest päevas ning kahest tunnipikkusest treeningust nädalas.
- Igasse nädalasse peaks jääma vähemalt kolm järjestikust täiesti alkoholist vaba päeva.
- Pese käsi.
- Toitu mitmekülselt.
- Liikle turvaliselt – piisava pikivahe hoidmine võiks olla sama tavaline kui turvavöö kasutamine.
- Ära unusta, et vaimne tervis on füüsilisega võrdselt tähtis ning tihti on nad teineteisega seotud.
- Ulata abikäsi lähedasele, kes võitleb depressiooniga, on jäänud jänni liigse alkoholitarbimisega või ei leia oma tihedas päevakavas aega piisava liikumise jaoks.
- Lase end vaktsineerida.
- Annetage Tallinna Lastehaigla või Tartu Ülikooli Kliinikumi Lastefondi heaks või toeta neid vabatahtliku tööga.
- Toeta tervise edendamist ning arstiabi kättesaadavust Eestist vaesemates piirkondades.

Vesi

Kui meil tuleb janu, keerame lahti kraani või haarame poest uue plastveepudeli. Veega tualeti kasutamine on luksus, mis oma igapäevases on muutunud meile täiesti märkamatuks. Samal ajal puudub 2,1 miljonil inimesel maailmas juurdepääs kodulähedasele puhtale joogiveele.

Mida saad teha sina?

- Kui teed parajasti kodus remonti, soeta kööki ja vannituppa veesäästlikud kraanid ja WCsse kahe veerežiimiga pott.
- Hoia vesi puhas: vähenda kodukeemia kasutust, vali keskkonnasõbralikumad puhastusvahendid, ära kalla toksilisi aineid vetsupotti.
- Otsi üles salajased veeröövlid oma kodus: „veejalajälge“ suurendavad hüppeliselt veenõudlikud toidud sinu köögilaua – näiteks veiseliha või šokolaad.
- Ära lase oma kraanidel lekkida ega veel hambapesu ajal asjatult voolata.
- Toeta väljakäikude rajamist Eestist vaesemates riikides, näiteks MTÜ Mondo heatekingi kaudu.

Eestimaa Looduse Fond

Mida saad sina teha looduse hoidmiseks?

1. Söö kohalikku toitu ja vähenda liha osakaalu oma toidus

Toidu tootmisel on meie keskkonnale väga suur mõju. Näiteks paiskub toidu tootmisel ja transpordil õhku suur hulk kasvuhoonegaase, mis põhjustavad kliimamuutust. Seetõttu tuleks eelistada kohalikku toitu. Lisaks sellele, et kohaliku toidu eelistamisega aitad vähendada transpordile kuluvat energiat ning toetad sellega kohalikke (väike)ettevõtjaid ja seeläbi Eesti majandust, on kohalikul toidul ka parem maitse, see on tervislikum ning sul on lihtsam kontrollida, kuidas see kasvatatud on. Veelgi enam – kasvata toitu ise: maitsetaimi ja tomateid-kurke kasvõi aknalaul. Aga suurepärane võimalus selleks on ka kogukonnaedades, mis tegutsevad mitmes Eesti linnas. Otsi need üles ja raja oma peenrad!

Tasub vähendada ka liha- ja piimatoodete kogust toidulaul. Samuti soovitame vahetada retseptis pool lihakogust välja kaunviljade, näiteks läätsede või ubade vastu. Suure lihatüki küpsetamise asemel tee hoopis mõni kaste või pajaroog, kus lihakogus on väiksem. Liha valikul võiks mõelda riiklikult tunnustatud rohumaa lihale.

2. Hoia ja loo elurikkust

Igaüks saab loodust hoida ja kaitsta – seda nimetatakse igaühe looduskaitseks. Sellest, mida meie teeme, sõltub see, kui hästi meid ümbritsevad liigid end tunnevad ning kuidas looduse käsi käib. Igal aia- või muu maalapi omanikul on võimalik jätta oma aeda õitsvaid taimi, et tolmeldajatel oleks hea elu. Veesilmade, puurontide ja niitmata murulappide üle rõõmustavad nii liblikad ja linnud kui ka konnad ja mutukad. Niitmata murulappide ümber katseta niiduki asemel vikatit – nii õnnestub konnadel, rohutirtsudel, põrnikatel ja teistel mutukatel ellu jääda. Võrreldes niiduki kasutamisega jääb põletamata hulk fossiilkütust, müra asemel on rohusahin, ei teki kütusehaisu ning vikat teenib meid mitu inimpõlve. Vikatiga niitmist tule õpi suvel ELFi niitmis-treeningutel! Igaühe looduskaitsest rääkis hiljuti TEDx Tallinna konverentsil ka ELFi nõukogu esimees ja ökoloog Aveliina Helm – uuri lisa YouTube'ist.

3. Tarbi elektrit säästlikult ja kasuta rohelist energiat

Elektri säästmiseks on mitu lihtsat viisi: pese pesu jahedama veega, elektroonikaseadmete ooterežiimile jätmise asemel lülita need välja, kasuta lülitiga pikendusjuhet, kasuta energiasäästlikke elektroonikaseadmeid (märgis pakendil), kustuta enda järel tuli ja nii edasi.

Kui sa ei ole kunagi mõelnud, millist elektrit tarbid, siis Eestis on see kõige tõenäolisemalt kliimamuutustele hoogu juurde andev põlevkivielekter. Et põlevkivi jalajälg on aga üüratu, soovime valida selle asemel rohelist energia paketi! Selleks räägi mõne rohelse elektri müüjaga, kes aitab sobiva paketi valida ja eelmise müüjaga lepingu lõpetada. Soovitame näiteks EKOenergia märgisega elektri tarbimist (<https://www.ekoenergy.org/et/>).

Foto: Katre Liiv

4. Väldi ühekordseid tooteid ja taaskasuta

Ühekordsete toodete kasutamisest loobumine, või vähemalt alternatiivsete lahenduste korral korduvkasutatavate toodete eelistamine aitab loodust hoida. Ära kasuta ühekordseid nõusid ja rätikuid oma õuepidudel või muudel üritustel, nagu laste sünnipäevad. Ühekordse plastpudeli asemel kasuta korduvkasutatavat joogipudelit. Samal ajal jälgi kindlasti, mis materjalist tooted tehtud on, ja pea meeles, et kvaliteetsed asjad peavad kauem vastu. Toote odavus tähendab keskkonnahoiu seisukohast sageli vastupidist ja läheb meile kalliks maksma.

Enne kui sead sammud poodi uut riideeset, telerit, arvutit, mööblit või muud sel hetkel vajalikuna tunduvat asja soetama, võta näiteks nädal järelemõtlemiseks. Ehk saab ka sellela tegelikult edasi elada, või kui ei saa, kaalu teise ringi kaupade kasuks otsustamist. Mõtlessele, et kõigi toodete tootmiseks, aga ka teenuste pakkumiseks kulub väga palju erinevaid ressursse – vett, energiat, maavarasid, lisaks tekib jäätmeid. Paljud neist ressurssidest on taastumatud, ka Euroopa lõunaosas on riike, kes vaevlevad veenappuses. Maakera taluvusel on piir.

Foto: Katre Liiv

5. Osale ja kaasa!

Kõige mõjusamaks keskkonnale võib osutuda see, kui osaled otsuste tegemisel. Jälgi, mida tehakse sinu kodukohas, aga ka mida plaanitakse riigis. Tee ise ettepanekuid juba varakult ning kui kutsutakse arvamust avaldama, siis osale ja avalda arvamust ning jälgi ka seda, mis su arvamusest edasi saab. Igaühel on õigus otsustajatega kohtuda. Lepi aeg kokku ja paku oma ideid. Üks hea ja lihtne viis on panna alus rahvaalgatusele – seda saab teha nii riigi kui ka kohaliku tasandi otsuste mõjutamiseks. Vaata rahvaalgatus.ee.

Kindlasti osale valimistel! Lähimad on 2021. aastal toimuvad kohalike omavalitsuste valimised, ent juba praegu tasub silm peal hoida kohalike poliitikute tegevusel ja plaanidel seoses keskkonnaga ning kindlasti enda kogukonna huvide eest seista, rääkides-kirjutades poliitikutele oma vajadustest ja lahendamist vajavatest kitsaskohtadest ning pakkudes abi lahenduste leidmisel. Valimislubadustesse tuleks suhtuda heatahtliku kriitilisusega: kaaluda nende olulisust kohalikus elus ja elluviimise realistlikkust.

Kaasa osalemissse oma sõpru ja teisi mõttekaaslast – need võivad olla nii eraisikud kui ka organisatsioonid. Hea mõte võib olla liituda mõne juba tegutseva ning sinu huvidele ja väärtustele vastava sümpaatse aktiivselt tegutseva ühendusega. Koostöös peitub jõud, tihti ka edu võti!

Kirja pani **KATRE LIIV**

Vaata lisa kliimamuutused.ee/ mida-saan-mina-teha, elfond.ee/maaelu, elfond.ee/tuleniitma, kalafoor.ee.

Nähtamatud Loomad

Maailm meie ümber vajab häid kodanikke ja hoolivat käitumist rohkem kui kunagi varem. Eesti kodanikuühiskond on viimastel aastatel tugevaid edenemismärke näidanud, aga arenguruumi on veel palju, kui võrrelda osalusprotsenti MTÜde või muude organisatsioonide tegevustes ning annetamiskultuuri.

Mida saab aga teha iga üksikisik, et olla parim versioon iseendast ja langetada valikuid, mis ehitavad jätkusuutlikumat ja ühtsemat homset?

1. Ole see inimene, kes aitab teisi

Üks levinud kognitiivseid mõttevigu on kõrvalseisja (ka pealtvaataja) efekt. See tähendab, et meil kõigil on psühholoogiline kalduvus abivajajat märgates pigem pilk ära pöörata ja arvata, et küll keegi aitab, mis mina siin nüüd ikka peale hakkan. Seda kalduvust arvestades on eriti oluline, et me ei laseks sel mõtteveal enda üle võimust võtta ja sekkuksime, kui näeme kas tänaval võõrast inimest abi vajamas või sotsiaalmeedias mõne heategevusühingu abipalvet või kuuleme tuttavat kurtmas muret, mille puhul saaksime tegelikult aidata. Kollektiivne üksteise toetamine on samm ühiskonna poole, kus valitsevaks väärtuseks on ühtehoidmine ja kus lõhestavatel või ülinegatiivsetel poliitilised signaalidel on raskem kanda kinnitada, sest ühiskondlik hoiak ei soosi seda.

2. Heategevusühingutes panustamine on äge

Eestis on terve hulk põnevaid organisatsioone, kes lahendavad ühiskondlikult olulisi probleeme. Vabatahtlikuna öla alla panemine, et olla osa suundumusest probleemide lahendamise poole, on otsus, mida ilmselt ükski inimene elu lõpus langetatud valikutele tagasi vaadates ei kahetse. Sisukas vaba aja veetmine, uued sõbrad, mõttekaaslastega ühiselt tegutsemine ning ühiskonnale tagasi andmine on vaid mõned märksõnad, mis heategevusühingutes panustamisega kaasnevad. Organisatsioonid, kes mõõdavad oma mõju ja toovad tõhusalt leevendust ühiskondlikele kitsaskohtadele, pakuvad tiimiliikmetele veel eriti palju motivatsiooni, sest näed muutusi ka andmete kujul. Leia enda lemmikorganisatsioon ja näita eeskuju ka sõpradele, hakates vabatahtlikuks!

MTÜ Peaasjad

Kuidas hoida enda ja teiste vaimset tervist?

1. Piira kokkupuudet stressirohke infovooga. Kui tahad päevauudistega kursis olla, tee seda näiteks kaks korda päevas kindlatel aegadel. Vali välja mõni usaldusväärne allikas, mida jälgid, näiteks ERR, Terviseameti koduleht, kriis.ee.

2. Tee iga päev vähemalt üht positiivset tegevust, mis sulle rõõmu pakub. Leia enda jaoks iga päev midagi naljakat, helget, liigutavat. Tuleta meelde vanad hobid, joonista, värvi, istuta peenraid, leia ja levita toredaid videoid, vaata televiisorist naljafilme ja -saateid, külasta (virtuaalselt) näitusi ja kontserte. Negatiivseid tundeid, nagu hirm, ärevus või pahameel, jõuab meieni praegusel ajal nii ehk naa. Saame aga teadlikult tekitada juurde mõnusaid tundeid, mis aitavad meil ka negatiivsusega paremini toime tulla.

3. Vastutustundlikud valikud toidulaua- on lihtsamad kui kunagi varem

Toit on igapäevane osa meie elust. See on ka hea võimalus langetada jätkusuutlikumaid, keskkonnasõbralikumaid ja loomade heaolu arvestavaid valikuid. Kui tarbid mune, eelista vabalt peetavate kanade omi. Planeerides toidulauda, võid arvestada riiklikke toitumissoovitusi, mille kohaselt on päevane soovituslik lihakogus umbes 1-2 tikutopsi suurune kogus. Kui tarbid lihatooteid, hoia pilk peal, et piirduksid selle kogusega – keskmine eestlane tarbib praegu päevas umbes kolm korda soovituslikust rohkem. Vähendades lihatarbimist, hoolitsed oma tervise eest, panustad toidulaua keskkonnajalajälje vähendamisse ja toetad ideed, et loomi ei pea mõttetult suures ja ka inimervisele kasutus koguses tööstusfarmides kasvatama, et nad lihaks teha.

4. Igakuine püsiannetus aitab rohkem, kui sa aimata oskad

Kui vormistad heategevusühendusele kümneeurose püsiannetuse, panustad heategevusse edukamalt kui enamik kaasmaalasi – see igakuine panus asetaks sind Eesti lahkeimate annetajate hulka. Tõhusad heategevusühendused saavad tänu püsiannetajatele ehitada üles asjatundmise, kogemuse ja teadmised, kuidas efektiivselt ühiskondlikke probleeme lahendada. Sinu poolt kümnekas, organisatsiooni poolt lahendused ja ühiskondliku heaolu suurendamine – päris hea diil!

5. Internetiaktivism ja petitsioonid on panustamiseks väga head viisid

Kui vabatahtlikuks minemiseks ja mõnes organisatsioonis panustamiseks aega napib, jaga oma seisukohti aktiivse kodanikuna veebi ja sotsiaalmeedia vahendusel. Sõbralikud, efektiivse kommunikatsiooniga ja harivad sotsiaalmeediapostitused on hea viis oma panus anda, kui muuks parasjagu aega ei ole. Südamelähedasele petitsioonile kaasteksti kirjutamine, et sõpru allkirjastama kutsuda, on oluline ja hea. Sotsiaalmeedias infot jagades ole kindlasti allikakriitiline ja kirjuta sõnum viisil, nagu sulle meeldiks, et sinuga räägitaks teemadel, millest sa veel midagi ei tea. Ilmselt on head märksõnad korrektne keelekasutus, mitte-hukkamõistus inimeste suhtes, kes pole veel probleemiga kursis või pole astunud samme kindla teema suunas, ühisosa leidmine ja ühiste väärtuste välja toomine.

Need viis soovitusi on jäämäe tipuke kodanikuna panustamiseks, aga siiski ülioluline selle koha pealt, kuidas me saame ümbritsevat mõjutada. Oleme Eestis viimastel aastatel näinud, kuidas ka väike grupp inimesi suudab olulisi teemasid välja tuua – kas meediakajastuste või seadusemuudatustena. Seega on oluline uskuda enda mõjusse ja tegutseda eeldusega, et sinu panus on tähtis. Kes meist ei tahaks elada ühiskonnas, kus meid ümbritsevad jõustatud kodanikud, kes räägivad olulistest asjadest kaasa ega oota, et riik kõik probleemid lahendaks, vaid sekkuvad seal, kus nad ise asju paremaks saavad teha? Teeme selle unistuse aktiivsete kodanikena teoks!

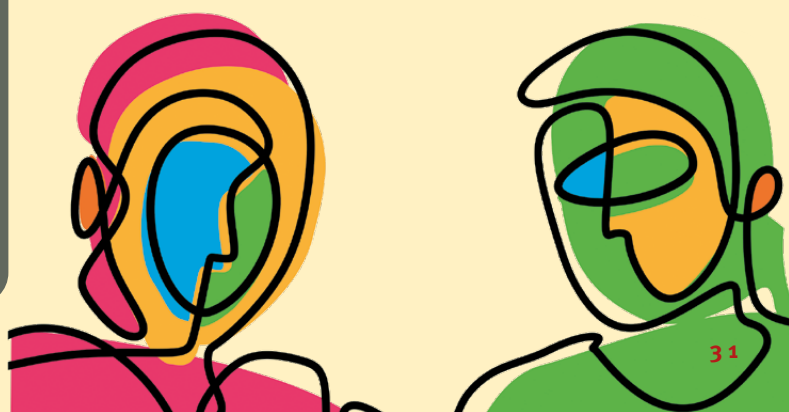
Kirja pani KRISTINA MERING

3. Ole aktiivne. Tee seda, mida saad. Näiteks uuri, kas saad kedagi toetada vabatahtliku tööga, korrasta oma ümbrust (koristaapid-sahtlid, pese aknad), õpi midagi uut veebi vahendusel. Aktiivne tegutsemine stressivas olukorras annab tunde, et saad hakkama, aitab nii suunata närvilist energiat kui ka muuta energilisemaks, kui oled teotatetuks muutumas. Kui on raske, siis ole aktiivne ka abi otsima ja küsima. Näiteks kirjuta Peaasi.ee e-nõustajale peaasi.ee/kysi-noustajalt/.

5. Arvesta, et stressivatel aegadel võib olla raskem oma emotsioone juhtida ja seetõttu võivad pingestuda ka suhted. Arutage lähedastega, kuidas võimalikke tülisid lahendada ja üksteisele toeks olla. Mõtteid, kuidas konflikti lahendada, leiab peaasi.ee/konflikti-lahendamine/. Hea oleks olukorda teadvustada ja leppida oma lähedastega kokku mõned põhilised suhtlusreeglid.

Kirja pani ANNA-KAISA OIDERMAA

4. Suhtle pere ja sõpradega, lõbutse. Kui ei saa suhelda näost näkku, helista, korralda veebipidu. Eralda selleks kasvõi 15 minutit päevas. Kui võimalik, tehke ühiselt midagi häid emotsioone tekitavat. Näiteks jalutage, kokake, mängige, hullake või rääkige päris tõsistel teemadel. Võta ühendust oma vanemate sugulaste, naabrite, kolleegidega ja küsi neilt, kuidas läheb. Uuri lisamõtteid Jututaja algatusest: jututaja.ee/helista-eakale-lahedasele.

Ära eelda mõju, mõõda seda!

Foto: Andrei Linnets

Heateo Mõjufondil täitus kaks aastat tegutsemist. Kuidas mõjukate algatuste toetamine läinud on, võttis kokku Heateo Sihtasutuse tegevjuht **PIRKKO VALGE**.

Heateo Sihtasutuse nõukogu kogunes 2009. aasta sügisel Fontese ruumidesse Ülemistes, et arutada Heateo meeskonna nägemust mõju hindamisest. Ülemiste oli tol hetkel väheste valmis hoonetega arendusfaasis kinnisvaraprojekt. Spordiklubidest, trammist ja autosid täis parklatest võis alles unistada. Täpselt nagu ühiskondlike algatuste mõju mõõtmisestki.

Heateo tollane meeskond oli Jaan Apsi eestvedamisel loonud unikaalse mudeli meie portfellis olevate algatuste ja meie endi mõju mõõtmiseks. Neid vabaühendusi, kes keset kümnendi suurimat majanduskriisi oleks muretsenud eelkõige oma mõju pärast, ei olnud tol hetkel just palju. Tähelepanu oli koondunud ellujäämisele ja hakkamasaamisele olukorras, kus majandus pöördus langusesse ja tööpuudus kasvas.

Hüppame edasi aastasse 2020. Heateo

Vajadus mõju mõõta tuleneb paljuski strateegilise filantroopia ja mõjuinvesteeringute kasvust.

Mõjufond, mis saab peagi kolmeaastaseks, toetab nii raha kui ka teadmiste ja ekspertide ajaga just neid algatusi, mis on mõju hindamise oma tegevuse lahutamatuks osaks teinud. SEB annab Ajujahil välja preemia kõige suurema ühiskondliku mõjuga algatusele. Efektiivse altruismi liikumine otsib ka Eestist kõige mõjusamaid ja efektiivsemaid

algatusi, mille toetamist laiemalt soovitada. Mujal maailmas on mõjuinvesteeringud (inglise keeles *impact investing*) aga juba üle 500 miljardi dollari suurune majandusharu, kuhu ei panusta mitte üksikud filantroobid, vaid juba ka pensionifondid ja teised institutsionaalsed investorid.

Vajadus mõju mõõta tuleneb paljuski strateegilise filantroopia ja mõjuinvesteeringute kasvust. Erasektori taustaga rahastajad soovivad hinnata sekkumiste tõhusust ja mõju, et langetada targemaid rahastusotsuseid. Heateo Mõjufondi sünni taga oli seesama soov. Fondi mõte on tõsta esile neid organisatsioone ja aidata kaasa nende kasvule, kes on teinud mõju mõõtmisest oma tegevuste pärisosa. Need on organisatsioonid, kes kasvatavad teadlikult oma mõju tõendatust ja kasutavad mõõtmiste tulemusi selleks, et õppida ja oma

mõju juhtida. Mõju on nende algatuste tegevuse keskmis.

Vastutus sihtrühma ees

Riiklike rahastajate huvi mõju vastu on olnud mõnevõrra leigem ja aeglasem ilmne. On riike nagu Inglismaa, kus on loodud teatud valdkondades riiklikke kompetentsikeskusi, mille poole oma mõju hinnata soovivad algatused saavad pöörduda. Keskuses on eksperdid ja juurdepääs riiklikele andmebaasidele, mille pealt saavad seal töötavad analüütikud hinnata sekkumiste tulemuslikkust. Paljud riigid aga maadlevad ikka veel sooviga maksimeerida üksnes teenuse saajate hulka, teadmata, kui paljud neist abi saavad. Ehk siis riiklikus mõõtmises on sageli esikohal inimeste arv, kes programmis osalevad, mitte inimeste arv, kelle mure sai lahenduse.

Näiteks oletame, et pikaajalise töötuse vallas tegutsevad organisatsioonid A ja B. Programm A pakub töötutele mitmekülgset tuge ning on selle võrra kallim. Igast kümnest programmis osalejast kaheksa naaseb tööturule ja püsib seal. Samas programm B pakub nõrgemat tuge ja on ka selle võrra odavam. Igast kümnest inimesest, kes programmis osaleb, leiab töö ainult neli. Kuivõrd teenus B on odavam, siis saab riik sama raha eest rohkem inimesi sinna programmi suunata. Samas kui hindaksime programmi mõjusust ja tegelikult abi saanute hulka, peaksime rahastajatena eelistama esimest ja kallimat programmi.

Ühiskondliku mõjuga algatused annavad välja lubaduse üks või teine probleem lahendada. Nii kaua, kui oma mõju ei mõõdeta, ei tea me tegelikult kuigi palju selle kohta, kas oleme oma lubaduse lunastanud või mitte. Maailmast on näiteid ka selle kohta, kuidas pakutud lahendus sihtrühma olukorda hoopis hullemaks tegi.

Näiteks kui mõõdeti USA taustaga „Scared Straight“ programmi, kus hirmutamistaktikat kasutades viidi riskikäitumisega noored vanglatesse, siis selgus, et osalenud noored sattusid hiljem suurema tõenäosusega vangi kui nende sarnase taustaga kaaslased, kes programmis ei osalenud. Selle asemel et probleemi lahendada, tehti olukord hoopis hullemaks. Neil olid olemas nii läbiproovitud sekkumine, sajad noored, kes programmis osalesid, suur hulk toetajaid ja kindlasti ka edulood. Pideva ja süsteemse hindamiseta ei saanud nad aga õigel hetkel

tagasisidet programmi kahjulikkuse kohta. Vastutus sihtrühma ees ongi peamine põhjus, miks on mõju hindamine nii oluline.

Ära eelda, mõõda

Mõju on vabatahtluse jaoks sama oluline kui kasum äriettevõtete jaoks. Ettevõtete vaates on elementaarne, et organisatsioonid tegelevad raamatupidamise ja finantstulemuste jälgimisega. Ühtepidi on see seadusega nõutud, aga asutajate ja investorite jaoks on see ilma selletagi väga oluline info, mille pealt otsuseid teha. Ei öelda, et „ohh, me alles alustasime, tegutseme veel paar aastat ja järsku siis hakkame kasumit mõõtma“. Ei

Nii kaua, kui oma mõju ei mõõdeta, ei tea me tegelikult kuigi palju selle kohta, kas lahendame probleemi või mitte.

öelda, et „kuulge, me töötame siin ju kõik hea eesmärgi nimel, milleks see mõõtmine“. Ei argumenteerita ka selle abil, et „oi, meil oli eelmisel aastal nii palju huvilisi, ju me olime siis ka kasumis“. Mõõdetakse, sest hooletul majandamisel võivad kulud ületada tulusid. Ja kliendid võisid küll ühe korra toodet-teenust osta, aga kas nad ka tagasi tulevad ning kas edu püsib, sellel tuleb pidevalt silm peal hoida ja tulemusi mõõta.

Heateo Mõjufondi loomise taga oli soov tuua kokku algatused, mis seda vastutust kannavad, ja ettevõtjad, kes seda hindavad. Mõjufondi tegevuse peamine eesmärk on kasvatada fondi portfelliga olevate algatuste mõju. Hindame nii algatuste mõju sihtrühmale kui ka inimeste arvu, kelleni algatus jõuab. Meie jaoks on oluline, et algatustel oleks sihtrühmale positiivne mõju, ning kui see on saavutatud ja tõendatud, siis kasvaks inimeste hulk, kelleni algatus jõuab. Näiteks on Kiusamisvaba Kooli ennetusprogrammi kuus aastat järjest rakendanud koolides kiusamine langenud kolmandiku võrra ehk 21,5%-lt 14,1%-le. Viimase kolme aastaga on programmi kaasatud õpilaste arv kasvanud kolm korda ning nüüd jõuab programm ligi 34 000 õpilaseni.

Mõjufondi toetajateks on ettevõtjad, kes hindavad algatuste mõju olulisust. Väga lihtne on toetada näiteks laste tervisega tegelevaid organisatsioone ja päästa seeläbi elusid. Samas toimetavad seal kõrval veel organisatsioonid, kes jäävad teenimatult annetajate tähelepanust ilma, olgu neiks siis näiteks organisatsioonid, mis tegelevad õpetajate puuduse või õigusrikkujate rehabilitatsiooniga.

„Heateo Mõjufond on minu kui investorite jaoks efektiivne ja sihitud viis, kuidas ühiskondlikke algatusi toetada ning olla kindel ja saada tagasisidet, et raha läheb õigesse kohta. Mõjufondi üks suur eelis on see, et alati saab tagasisidet ning alati hinnatakse ka projekti mõju. See annab kindluse, et see on kõige õigem ja efektiivsem viis, kuhu raha paigutada,“ on öelnud Andres Rätsepp, Graanul Investi üks omanikest ja Heateo Mõjufondi toetaja.

Mõju mõõtmine tagab kindluse

Mõju hindamise olulisusest on räägitud pikalt ja palju. Küsimus on, miks kõik algatused ikka veel oma mõju ei mõõda. Oma töös näeme ka mõju mõõtmise keerukust.

Esimene põhjus, miks sellega ei tegeleta, on aeg. Väikesed tiimid rööprähklevad mitmes suunas korraga: juhtimine, meeskond, rahastus, eestkoste, kvaliteet, kvantiteet. Tihti on tegevjuhid nii teenuse pakkuja kui ka raamatupidaja rollis. Isegi kui soov mõjuga tegeleda on, siis jääb puudu nii ajast kui ka oskustest. Heateo Mõjufond on siin saanud olla

Heateo Mõjufond on esimene strateegilise filantroopia fond Eestis, mis toetab üle-eestilise potentsiaaliga algatusi. Põhjalikult hinnatakse nii pakutavat lahendust, mõju hindamise mudelit kui ka organisatsiooni võimekust. Filantroobid on Heateo Mõjufondi panustanud 400 000 € ning fond on toetanud kuut algatust: Kiusamisvaba Kool, SPIN-programm, Käpp ja Käsi, ASÕP ehk asendusõpetajate programm, Peaasi, Lapse Heaolu Arengukeskus. Lisaks rahale panustatakse algatustesse meeskonna ja ekspertide teadmisi ja aega. Hiljuti ilmus Mõjuraport #1, mis võtab fookusesse Heateo Mõjufondi esimesed kaks aastat ning esimesed neli toetatud algatust. Mõjufondi kandideerimiseks tuleb huvi üles näitamiseks täita lühike ankeet kodulehel www.heategu.ee/mojufond.

Foto: Siim Semiskar

Targale annetajale

Pirkko Valge
soovitused

Heategevus on Eestis emotsionaalne teema ja tihti minnakse kaasa haaravate lugudega, samas kui investeerimisotsuseid langetatakse pigem teadlikult ja läbimõeldult. Samal ajal tegeleb aina rohkem ühiskondliku mõjuga organisatsioonide sellega, et oma tegevuse tulemusi mõõta ja neist selgelt rääkida. Siin paar soovitusi, et sinu annetusel oleks suurem mõju.

- 1.** Kui kuuled huvitavast üleskutsest, siis tee veidi kodutööd – uuri, kes selles valdkonnas veel tegutsevad ja kuidas nad sama probleemi lahendavad.
- 2.** Uuri nende organisatsioonide kodulehekülgi ja majandusaasta aruandeid, kas ja kuidas nad oma tulemustest räägivad – näiteks kui paljusid inimesi, mis viisil nad eelmisel aastal aitasid.
- 3.** Kui info puudub, siis kirjuta organisatsioonile ja küsi neid küsimusi otse tiimilt.
- 4.** Kui sul on vähe aega, siis vaata organisatsioonide heategu.ee või armastanadata.ee lehelt.

Urmo Kübara
soovitused

Oma valitud valdkonnale/organisatsioonile oled kõige kasulikum, kui investeerid regulaarselt. Otsusta, mis summa või protsendi sissetulekust oled valmis andma. Soovi korral jäta väike „lõtk“ ühekordsete sümpaatsete algatuste toetamiseks.

Heategevusalgatusi saab omavahel võrrelda, hinnates seda, kui paljusid inimesi, kui suurel määral ja kui kauaks toetatav tegevus aitab. Paljuski määrab selle juba valdkond, seejärel sekkumisviis ning alles siis elluviiv organisatsioon. Suhtle oma valitud toetusesaajaga. Anna märku, kui saad ja tahad aidata ka oma teadmiste-oskustega. Toetuse kasutamiseks anna hästi toimivale organisatsioonile pigem vabad käed.

Efektive altruismi mõtteviisiga tutvumiseks pakuvad hea sisesejuhatuse Peter Singeri raamat „The Most Good You Can Do“ ja William Macaskilli „Doing Good Better“, samuti mõlema mehe taskuhäälingud ja videoloengud, eesti keeles aga näiteks Vikerraadio sari „Heategevuskool“.

Mõju on vabauhenduse jaoks sama oluline kui kasumäriettevõtete jaoks.

fondis olevate organisatsioonide partner, innustades kaasama eksperte või uurijaid ülikoolidest, makstes ekspertide tasusid ning panustades meie meeskonna aega mõju hindamiseks.

Näiteks suunasime osa Heateo Mõju fondi toetusest SPIN-programmidele selleks, et nad saaks kaasata väliseksperdina Jaan Apsi koos meeskonnaga, kelle ülesandeks sai analüüsida võimalusi SPINi sekkumismudeli standardiseerituse kasvatamiseks ja mõju mõõtmise senise süsteemi edasi arendamiseks.

„Mõjufond on julgenud küsida meie arengu seisukohalt olulisi ja kriitilisi küsimusi. Hindame väga sisulist mentorlust ning kompetentsi kaasamist erasektorist nii investorite, *pro bono* nõustajate kui vabatahtlike. Mõju mõõtmisega tegelemine annab algatusele teadusliku kinnituse, mis töötab ja mis ei tööta, ehk on sisuline tööriist programmi arendamisel. Lisaks annab see kindluse kõigile koostööpartneritele, et nende panustatud ressurss – aeg, finantsid, vabatahtlik panus – läheb õigesse kohta ehk aitab tõesti lahendada mõnda ühiskonna probleemi,“ on hinnanud SPIN-programmi tegevjuht Keit Fomotskin.

Teine suur takistus on rahastus. Mõju hindamine eeldab üldjuhul ekspertide kaasamist ja see omakorda vahendeid. Raha on võimalik taotleda näiteks Kodanikuühiskonna Sihtkapitali võimekuse kasvatamise voorudest. Oluline on teadvustada, et iga mõõtmismudel ei eelda mitmekuist arendustööd. Näiteks asendusõpetajate programmi puhul mõeldakse seda, mitu protsenti tellimustest nad suudavad täita ja kas asendusõpetaja kogemus vastas ootustele ning kooli esindaja annab tagasisidet asendusõpetaja tööle neljas erinevas kategoorias. Selle mudeli kokkupanekuks ei läinud tunde väliseksperdi aega. Organisatsioon mõtles läbi ja valmistas ette veebipõhised küsimustikud ning

leppis omavahel kokku, kes, mis hetkel ja kellele küsimustiku teele läkitab. Oluline oli tegevused läbi mõelda ja integreerida oma igapäevastesse protsessidesse.

Kolmas levinud põhjus on kogemus, et peamised rahastajad ei ole mõju teemal olulisi küsimusi küsinud või sellealast tööd hinnanud. Kindlasti on ka praegu organisatsioon, kes on kogenud suhtumist, et tore küll, et oma mõju mõõdate, aga teie programm on selle võrra kallim ning rahastust ei anta. Majanduslangus võib siin kahtluda tunda anda. Ühelt poolt jääb ressurss vähe- maks ja samas ressursside eest võideldes on neil, kes suudavad enda lahenduse mõjust rääkida, kindlasti edumaa. Näeme aina rohkem kaasamõtlejaid ja tegutsejaid ka avaliku sektori ja erasektori poolt.

Mõju hindamiseks ja suurendamiseks lahendusi pakkuva Stories For Impact OÜ tegevjuht Jaan Aps on kirjeldanud arenguid nii: „Õnneks suureneb iga aastaga avaliku sektori valmisolek oma tegevuste mõju hinnata ja hindamise järelduste põhjal paremaid otsuseid langetada. Näiteks saime äsja valmis Kodanikuühiskonna Sihtkapitali taotlusvoorude mõju hindamise raamistiku ja alustasime Viimsi valla elanike heaolu- profiili koostamist, et selgitada välja mõju- saimad valdkondadeülesed arendus- ja investeeringuvajadused. 2018.-2019. aastal uuris meie tiim Tallinna linna tellimisel kümne uue noorsootöö tegevussuuna algatamise mõju. 2020. aastal jätkaski Tallinn uuringu järelduste kohaselt mõjusamateks osutunud tegevussuundade rahastamist, nagu koolinoorsootöö Põhja-Tallinnas, kogukonnapõhine noorsootöö Raadikul ja tõrjutusriskis noorte sotsiaalseid oskusi arendav programm „Vaade tulevikku“.

Iga algatus peab tegema praktilisi valikud, kas ja kuidas oma mõju mõõta. Iga ühenduse jaoks ei pruugi see olla esmatähtis. Näiteks koor või rahvatantsurühm, kes tegutseb samuti vabauhendusena, ei peagi oma mõju mõõtma, kuna see on lõbus ja arendav ühistegvus, mis hoiab inimesed vormis ja virged ning loob sellega positiivset muutust. Organisatsioonide puhul, mis toetavad aga haavatavas olukorras olevaid inimesi, on tulemuste ja mõju hindamisel väga oluline roll välja selgitada, mis meie abist sünnib. Mõju mõõtmine on oluline ja kiiresti arenev valdkond, ja kui te veel ei oska vastata küsimusele, kelle maailma teie lahendus paremaks teeb ja kui palju, siis nüüd on viimane aeg tegutseda!

Olulised õppetunnid nii algatustele kui ka nende rahastajatele, mida mõju mõõtmisel mees pidada.

1. Tee selgeks kõik pooled, kelle jaoks mõõtmise tulemused olulised on, esmalt muidugi sihtrühm, kelle heaolu algatus parandada soovib, sest mõju mõõtmine võimaldab välja töötada nende jaoks kõige tõhusama sekkumise. Investoritele on oluline, milline organisatsioon loob kõige suuremat muutust.

2. Otsusta, millist meetodit mõju mõõtmiseks kasutada. Lahenduste mõju läbimõõtmist abistavatest raamistikest kasutatakse enim loogilist mudelit ja muutuse teooriat. Lisaks on väga levinud tulu-kuluanalüüs ning mõju tõendus põhiseks hindamiseks kasutatakse meditsiiniliste uuringute sarnaselt eksperimentaalseid hindamisi koos võrdlusrühmaga. Tihti peale kasutavad organisatsioonid kombinatsiooni nendest mõõtmismudelitest. Näiteks kasutatakse eksperimentaalseid mudeleid selleks, et oma mõju väärtusahela loogika toimivust testida, või kulu-tuluanalüüsi näitamaks, et programm pole mitte ainult mõjus, vaid ka efektiivne.

3. Kogu andmeid. Kui algatused kurdavad, et neil on probleeme mõju mõõtmisega, siis lähemal uurimisel võib selguda, et tegelikult on neil probleem andmetega. Õigete andmete kogumine või kätte saamine teistelt pooltelt, nende hoidmine ja analüüsimine võivad osutuda probleemiks. Täna infoühiskonnas on paljud andmed olemas, aga need on seondamata ja hästi kaitstud (loe: kättesaamatud), seega mõju hindamisel kasutatud. See on valdkond, kus organisatsioonid, kes on harjunud teenust osutama, mitte seda lõputult analüüsima, vajavad tuge nii mõjuinvestoritelt kui ka andmeanalüüsi ekspertidelt.

4. Investori või rahastajana organisatsiooni sisenedes ja neilt mõju mõõtmise suunal suuri edusamme oodates on oluline mõelda, kuidas teha nii, et mõju mõõtmise protsess looks olulist väärtust organisatsiooni enda jaoks. Rahastajad saavad olla organisatsiooni vedajatele mõju mõõtmisel headeks toetajateks ja partneriteks – aidates oma teadmiste, aja ja rahastusega.

Tiigrihüppest on möödas mitukümmend aastat. Nüüd alustab hüppamist Rohetiiger. Sektoriteülest koostööplatvormi tutvustab protsessidisainer **TEELE PEHK**.

Kestlikust maailmast unistav Rohetiiger

Neljakümmet Eesti ettevõtet ja organisatsiooni koondav Rohetiiger soovib saada kestlikkuse teemade esindusorganisatsiooniks, panna aluse tasakaalus majandusele ning viia Eesti ühiskonnas läbi rohehüppe.

Maailma majandus kasutab sisendina ligi 95 miljardit tonni loodusvarasid aastas, millest 2/3 on taastumatud ja 1/3 on taastuv biomass. Ainult 9-10% kogu sellest ressursist leiab praegu taaskasutust. Kaks kolmandikku materjalist, mis majandusest läbi käib, heidetakse reostusena keskkonda või visatakse muudmoodi jäätmetena ära.

Rohetiigri asutaja ja 2018. aastal toimunud esimese Maailmakoristuse juhi Eva Truuverki sõnul on eestlaste eestvedamisel toimunud ülemaailmsed koristusaksioonid näidanud, et ei piisa ainult tagajärgedega tegelemisest, vaja on ennetavaid tegevusi.

„Inspireerituna Tiigrihüppest tekkis 2019. aastal idee luua Rohetiiger, mis suudaks keskkonna nimel ellu kutsuda sama kaaluka muutuse, nagu oli Tiigrihüpe kunagi tehnoloogiasektoris,“ räägib Truuverk.

Rohetiigri eestvedaja ning ettevõtja Mihkel Tammo sõnul jääb aga ühiskonnas hädavajaliku muutuse tegemiseks üksikute teerajajatest väheks: „Isegi kui kasvav arv ettevõtteid ja organisatsioone võtavad jätkusuutlikkuse teemat juba väga tõsiselt, napib koordineerivat jõudu, kogemusi ja keskkonnaalaseid teadmisi. Rohetiiger on tänaseks ära tabanud oma rolli ja ühiskondliku ootuse, kuidas soovitatavat muutust ellu viia. Rohetiiger koondab tegijad kokku ja pakub koostööplatvormi, sünergiat ja katsetamise võimalusi.“

Millist muutust Rohetiiger taotleb?

Rohetiigri visioon on kestlik maailm, mis säilitab ühiskonna heaolu, samal ajal loodust hoides ja taastades. Just eestimaalased saavad olla need, kes jõuavad tasakaalus majanduseni ja seavad end

eeskujuks kõigile teistele maailmas.

Kuidas plaanime nende eesmärkideni jõuda? Näeme Rohetiigri rolli eeskätt ühiskondliku tellimuse tekitajana selleks, et Eestis süsteemset uuendust saavutada. Erasektorist tellimuse koondamisega oleme juba alustanud, samal ajal loome strateegilist koostööd avaliku sektori ja vabaühendustega. Üksikisiku suunal käivitame tegevused 2021. aasta alguses.

Mida veel plaanime?

Oleme loomas kestlike ettevõtete esindusorganisatsiooni. Seda on vaja selleks, et esindada tänaste ja tulevaste kestlike ettevõtete huve ning et koostöös kiirendada Eesti keskkonnasamme. Põhjalikumalt tutvustame seda plaani jaanuaris 2021.

Eesti ühiskonnas roheleppu kiiremaks saavutamiseks plaanime korraldada teadmispõhise rahvakogu. Loodetavasti 2021. aastal toimuv rahvakogus teeb eestimaalasi esindav miniavalikkus valitusele ettepanekud, kuidas saavutame riiklikud kliimaeesmärgid energeetikas, transpordis, maakasutuses ja ehituses juba järgmistel aastakümnetel.

Ühiskondliku roheleppu protsess tugineb teaduspõhisele tervikpildile planeedi seisust, Eesti olukorrast ja võimalikest lahendustest. Tervikpildi loomise esimese sammuna paneme koostöös kestliku arenguga tegelevate ühendustega kokku ühised keskkonnasoovitused kogukondadele ja omavalitsustele. Seda selleks, et kestlik areng 2021 oktoobris toimuvate kohalike valimiste arutelude ja tegude keskmesse tuua.

Kes on Rohetiigri meeskonnas?

Rohetiigri meeskonnas on erineva kogemusega inimesed nii era-, avalikust kui ka kolmandast sektorist, kellest kõigil oma valdkonnas märkimisväärne kogemus.

Rohetiigri ettevalmistused käivitas juba 2019 oktoobris **Eva Truuverk**, Maailma-

koristuse algataja ja Teeme Ära sihtasutuse pikaajaline juht.

Rohetiigri teine eestvedaja **Mihkel Tammo**, kel on põhjalik kogemus tööstusettevõtte Estanc tegevuse kestlikuks muutmisega, kureerib kestlike ettevõtete esindusorganisatsiooni.

Tulevikusuunajate mõttekoda veab **Jaanus Purga**, tööstuse hingeelu tundja ja Viru Keemia Grupi endine arendusjuht.

Rohemuutuse pilootprogrammi veab **Erkki Vedder**, kel on pikaajaline tehnoloogiaprojektide juhtimise kogemus. Rohetiigri Akadeemiat sisustab ringmajanduse ekspert **Markus Vihma** koos **Kristi Liivaga**, Miltton Sisu asutaja ning muutuste- ja arengunõustajaga. Pilootprogrammi aitab sisustada jätkusuutlikkuse agentuur Sustinere.

Rohetiigri protsesse disainib ning rahvakogu käivitamist ja vabaühenduste koostööd kureerib demokraatiaedendaja **Teele Pehk**. Roheleppu rahvakogu on sellest kevadest ette valmistanud algatusrühm, millesse panustavad vabakonna asjatundjad ja muutusjuhid, keskkonnaekspertid ja ministeeriumide nõunikud.

Keskkonnamõju mõõdiku projekti juhib **Kristiina Kerge**, Teeme Ära tehnoloogiajuht. Meeskonda kuulub ka **Jannus Jaska**, kogenud teenusedisainer ja Vaikuseminutite endine eestvedaja, kes on Soome innovatsiooniagentuuri Sitra teadmuse saadik Rohetiigris.

Teadlaste paneeli moodustamise ja peatse koordineerimisega tegeleb soode uurija **Jüri-Ott Salm** Eestimaa Looduse Fondist.

Üksikisiku suunal käivitab tegevusi **Birgit Kermes**, Maailmakoristuse ja kommunikatsioonijuhi kogemusega superviisor. Birgitit abistab ligikaudu 20 vabatahtlikku.

Rohetiigri sõnumeid seavad **Helin Vaher** ja **Eneli Rohtla** agentuurist Agenda PR. Rohetiigri digikanalite eest hoolitseb **Siiri Tiivits-Puttonen**, pikaajalise kogemusega äride digitaliseerija ning e-äride arendaja.

Tegevusi viime juba ellu kolmel tasandil

1. Tasakaalus majandusmudeli visioneerimine

Sõltumatu ja apoliitilise platvormina toetame ettevõtteid keskkonnateadliku arengu suunal ning viime ettepanekud poliitika-kujundajateni. Selleks oleme loonud Eesti ettevõtjatest koosneva tulevikusuunajate mõttekoja. Kahe aasta jooksul käib kolmteist mõjuka ettevõtte omanikku ja tippjuhti läbi tosinkond teemat, et sõnastada tasakaalus ja taastava majanduse visioon Eesti riigile aastaks 2035. Eesmärk on leida võimalikult paljudele sobivad lahendused ja strateegiad, mis ühiselt rakendades kiirendavad Eesti muutumist keskkonda taastavaks riigiks.

Taastav ja tasakaalus majandus lähtub ringmajandusest, energianeutraalsusest,

taastumatute ressursside kasutamise vältimisest ja jäätmevabadusest. Samas ei ole eesmärgiks kasvu peatamine, vaid majandustegevuse muutmise keskkonnaprobleeme lahendavaks.

Alates selle aasta veebruarist toimuvatel kohtumistel vormitakse ühised seisukohad muu hulgas sellistele majandusvaldkondadele nagu energeetika, transport, põllumajandus, bioressursid. Mõttekoja tööd toetab majandustoimkond, mille koosseis kujuneb vastavalt arutletavale teemale. Majandustoimkonnas on tavaliselt 10–15 ettevõtjast kogemusega inimest eri valdkonnast.

Tulevikusuunajate ettepanekud vali-

deerivad teadlased. Aastaks 2022 koostame tehtud töö pinnalt Eestile tasakaalus majanduse visiooni ja teekaardi.

Tulevikusuunajate mõttekoja liikmed:

Agrone, Alexela, Bepco, Bolt, Coop Eesti Keskühistu, Cronimet, eAgronom, Estanc, LHV pank, Nordecon Betoan, Pluss arhitektuuribüroo, RagnSells, Tere AS, Utilitas, Vestman Energia, Tallink, Kunda Nordic Tsement. Lisaks osalevad majandus- ja kommunikatsiooniministeeriumi kantsler Ando Leppiman ja Euroopa Komisjoni siseturu, tööstuse ja ettevõtluse peadirektoraadi peadirektori asetäitja Maive Rute.

2. Muutuste praktiline elluviimine ja positiivsete käpajälgede tekitamine

Rohetiigri üks olulisemaid eesmärke on tõestada, et keskkonnasõbralik tegutsemine on võimalik ja äridele isegi kasumlik. Selleks käivitasime 2020. aasta septembris pilootprogrammi, milles juhendame ja julgustame 15 organisatsiooni rohemuutusega alustama, mõne puhul juba asetleidvat muutust võimendama.

Pilootorganisatsioonid läbivad kümnekuulise Rohetiigri Akadeemia, et saada aru keskkonnahoidlikuma tegutsemise võimalusest, süvendada arusaama muutuste juhtimisest ja leida oma tegevuse peamised keskkonnamõjud. Iga organisatsioon defineerib olulisemad keskkonnaeesmärgid ja valib ühe keskkonnateo,

millega oma keskkonnamõju vähendada ning alustab selle elluviimist.

Pilootprogrammis osalemise eeltingimuseks on suur tahe ja motivatsioon rohehüpe läbi viia. Teerajajate seas on üheksa erafirmat, kaks riigiettevõtet, kaks avalikku asutust, üks omavalitsus ja üks kool. Igast organisatsioonist osaleb Rohetiigri Akadeemia igakuistel treeningpäevadel ükskaks särasilma ja juhtkonna esindaja.

Igat organisatsiooni toetavad rohetee-konnal keskkonnamentor ja muutuste juhtimise mentor.

Kuni 2022. aasta jaanuarini kestva pilootprogrammi tulemusel on tekkinud teerajajate arengulood ja õppetunnid, mida

Rohetiiger levitab järgmiste teerajajate tiivustamiseks. Samuti koondame kokku erinevad õiguslikud piirangud, mis takistavad teerajajate keskkonnahoidlikku tegutsemist, ja edastame need vastavatele riigiasutustele.

Täna teerajajate edenemist saab jälgida pilootprogrammi pidevalt täieneval lehel: rohetiiger.ee/rohetiigri-pilootprogramm/.

Pilootprogrammis osalejad:

Tere AS, Tallinna Sadam AS, Coop Eesti Keskühistu, Agrone, LHV, Bolt, Zavod BBDO OÜ, Elisa Eesti AS, Wolfscap, Ülemiste City, AS Hoolekandeteenused, Rocca al Mare kool, Lääne-Harju rohevald, Eesti Rahvusringhääling, Politsei- ja Piirivalveamet.

3. Keskkonnateadlikkuse ja -vastutuse suurendamine

Ükski suur muutus ei saa toimuda suure avalikkuse toetuseta. Samas on töö ühiskonna hoiakutega kõige ebamäärasem ja keerulisem. Rohetiigris tegeleme hetkel üksikisiku suuna disainiga. 2021. aasta algusest käivitame tegevused, mis aitavad

inimestel igapäevaelus keskkonnateadlikumaid valikuid teha ja igapäevase ökoloogilist jalajälge vähendada.

Tegevusi toetab keskkonnamõju mõõdikute väljatöötamine. Kevadel valmis Accelerate Estonia inkubatsioonis kesk-

konnamõju mõõdikute andmevahetuskihi kontseptsioon, mille edasiarendamine ja katsetamine ootab praegu rahasüsti. Loodavate rakenduste abil saab tulevikus mõõta iga toote, teenuse ja miks mitte ka organisatsiooni kompleksset mõju keskkonnale.

Kui tunned, et tahad oma organisatsiooniga Rohetiigri püüdlustele kaasa aidata, siis võta ühendust konkreetse suuna või projekti eestvedajaga. Üldistel teemadel kirjuta info@rohetiiger.ee.

Foto: YFU

Õpirändega avatuma ühiskonna suunas

Praeguses pingelises maailmas on vajadus mõistmise ja avatud maailmavaate järele eriliselt oluline, et kasvatada Eestist edumeelne, jätkusuutlik ja avatud ühiskond, kirjutab YFU Eesti MTÜ tegevjuht **KADRI EENSALU**.

Salliv ühiskond ei tähenda oma tööekspidamiste mahasurumist väliskülaliste ees, vaid elementaarset viisakust, mida eeldame ka ise külla minnes. Välismaal õppides on võimalik saada kvaliteetne haridus ja omandada oskusi, milleks kodus ei pruugi võimalust olla. Õpirännet peetakse ka viisiks parandada globaliseeruva tööjõu konkurentsivõimet turgudel.

Samuti pole vähetähtis võimalus saada väline vaade oma elule, mõtetele ja tööekspidamistele, koduriigi perspektiivi sealjuures hülgamata. Õpiränne nüüdisaegsel kujul, nagu see eelmise sajandi esimestel kümnenditel hoo sisse sai, on olnud ka moodus luua riikide vahel häid suhteid ja saavutada rahu maailmas.

Kui vaadata õpirännet meie riigi ja majanduskeskkonna keskselt, võib küsida, keda tööandjad vajavad. Nad vajavad tarku ja tublisid inimesi, kellel on ambitsiooni ja ettevõtlikkust, avar maailmapilt, dialoogivõime ning oskus ära kuulata vastaspoole

seisukohad ja neid respektierida. Sellised oskused ei teki tühja koha pealt. Panustamist oma noortesse peame seega alustama juba nüüd.

Õpirännet peetakse viisiks parandada globaliseeruva tööjõu konkurentsivõimet turgudel.

OECD on välja öelnud, et maailma riikide haridussüsteemid peavad kaasa aitama eespool nimetatud pädevuste saavutamisele koolis. Õpirände käigus omandatavad globaalsed pädevused loovad pinnase, et mõista erinevaid seisukohti,

erinevaid kontekste ja traditsioone, hinnata oma seisukohti teistest vaatenurkadest, nägemata erinevustes automaatselt ohtu, mida tuleks (vägivallaga) tõrjuda. Vastupidi, need oskused võimaldavad näha erinevustes potentsiaali koostööks, mille tulemus saab nii mõnigi kord tugevam ja läbimõeldum kui homogeenses keskkonnas kasvanud initsiatiiv. Eesti presidendi Kersti Kaljulaidi sõnul on selleks, et meie noored püsiks digiühiskonnas ja heitlikus maailmas kindlal pinnal, vaja tugevat inimlikku tuuma – ratsionaalset ja üldinimlikele väärtustele tuginevat maailmavaadet, ilma milleta ei saa otsuseid langetada ega elus suunda valida.

Haridusreformide tulemusena ja visioonidokumentide najal hakkame Eestis lõpuks vaikselt liikuma õmblusteta haridussüsteemi poole. Riiklikud õppekavad on pungil täis õpiväljundeid, mis nõuavad õpilastelt üha enam õppimist, kuid samas on järjest olulisemana toodud

välja üldpädevused, mille arendamine võib jääda tagaplaanile. Tuleviku Eesti vajab noori, kes oskavad ennast juhtida, on loomingulised ja hea suhtlusoskusega ning suudavad kriitiliselt mõelda ja vajadusel riskida. Üha olulisemaks on saanud ka keelteoskus, rahvusvahelised pädevused ning kontaktid ja oskus saada hakkama erinevates olukordades. Kuid nagu õmblusteta haridussüsteemi visioon rõhutab, ei saa kõik selgeks üksnes nelja seina vahel.

Kogu haridusinnovatsiooni virvarris kipub tagaplaanile jääma see, millest kõige enam õpitakse – kogemus. Nüüdseks on tavapärane, et keemia- ja füüsikalaborites tehakse õpitu näitlikustamiseks katseid ning võõrkeeli praktiseeritakse nendega, kes räägivad neid keeli emakeelena. Küll aga on üldpädevused, eriti mitmekultuurilised pädevused ja väärtusarendus, olnud senini tundides sageli kättesaamatu eesmärk. Miks aga mitte õpetada paljusid üldpädevusi hoopis pikemaajalise rahvusvahelise õpilasvahetuse abil?

Riiklik tähelepanu pikaajalisele ning just gümnaasiumiealiste õpilasvahetusele võimaldaks arendada õpilastes neid oskusi, mida tänapäeva ühiskond neilt kõige enam nõuab, kuid mille õppimiseni koolides sageli ei jõuta. Õppimine algab seal, kus mugavustsoon lõpeb, ning miski ei sunni gümnaasiumiealist noort väljuma oma mugavustsoonist enam kui teise riigi, pere, kultuuri, kooli ja koduga harjumine.

Lisaks keeleõppele, mis tihtipeale esimese mõttena pähe hüppab, pakub rahvusvaheline õpilasvahetus ka muid boonuseid, mida esmalt ei pruugi märgata. Rahvusvaheline kogemus avab akna teise riigi elukommetesse ning aitab mõista teisi kultuure, rahvusi ja ka maailmavaateid. Tolerantsus ja avatus saavad tekkida siis, kui võõra ees ei ole hirmu, vaid seda minnakse ise aktiivselt avastama. Teiste kultuuridega tutvunud aktiivsed ja ettevõtlikud noored teavad, et õppimine ei lõpe siis, kui haridustee läbi saab, vaid õppimine toimub terve elu jooksul ning igal pool. Õpilasvahetus suurendab huvi ülemaailmsete probleemide vastu ning aitab arendada probleemide lahendamise oskusi.

Lisaks hariduslikele väljunditele teeb õpilasvahetus tööd ka õpilaste endiga – mõistmine, et sa võid kuuluda nii ühe kui ka teise riigi ja perekonna koosseisu, aitab avardada õpilaste identiteeti ning tihtipeale jõutakse endas selgusele just

vahetusaasta käigus. Peale vahetusaastal käimist on lihtsam leida enda jaoks sobivamaid proovilepanekuid ning saadud kogemus aitab kinnistada uskumust, et miski pole võimatu. Kõik see tähendab, et rahvusvahelise kogemusega noored ei ole potentsiaalsete tööandjate huviorbiidis mitte üksnes keeleoskuse või kontaktide tõttu, vaid olulisemaks on just 21. sajandi oskused, mida on arendatud tänu vahetusaastale.

YFU Eesti pakubki välja visiooni targa ja tegusa tuleviku loomiseks: vahetusaasta

Rahvusvaheline kogemus avab akna teise riigi elukommetesse ning aitab mõista teisi kultuure, rahvusi ja maailmavaateid.

igale gümnaasiumiõpilasele! Kahtlemata pole vahetusaasta ainus võti, mis avab ukseid täiuslikku haridusmaailma, kuid kindlasti on see üks samm lähemale, et meie noortest saaksid need ettevõtlikud jagatud väärtustega täiskasvanud, kes suudavad ja oskavad Eestit jõudsalt tulevikku viia.

Päevapoliitikast läbikumav negatiivne lobitöö õpirände teemal lõikab seevastu valusalt nii meie kui ka teiste kultuuri- ja õppevahetusprogramme pakkuvate organisatsioonide hinge. Oleme aastaid teinud tööd selle nimel, et Eesti noored saaksid maailma näha, keeli õppida ja erinevaid kultuure kogeda. Samamoodi käivad ka välismaa noored Eestis õppimas, saades selgeks keele, sulandudes meie ühiskonda ning kogedes meie väarika ja pika ajalooga kultuuri.

Koroonaviirus on andnud hea ettekäande seada kolmandatest riikidest pärit õppuritele piiranguid, mida sooviti kehtestada juba varem. Samal ajal kui riik kohtleb välistudengeid aina enam ohtliku elemendina, näitab värske uuring, et välistudengid jätaavad Eesti majandusse 35 miljonit eurot aastas. Riigipiiride sulgemine, senisest rangemate nõuete seadmine ja õppemaksude kehtestamine on vaid osa äraspidisest arengust Eesti hariduses.

Meediast läbi käinud näited, et välis-

maalt Eestisse õppima tulnud noortest jääb igal aastal osa ka siia elama, ei tohiks olla negatiivne uudis. Ka meie vahendatud õpilaste seas on noori, kes pärast vahetusaastat koju naastes jätkavad eesti keele õpinguid, otsustavad astuda pärast Eestis gümnaasiumi lõpetamist kõrgkooli ning siia elama jääda ja karjääri teha. Nende seas on muu hulgas näiteks arste, kellest meil alati puudust paistab olevat ja kelle olulisust ühiskonnas on pidevalt rõhutatud. Nii mõnedki välismaa õpilased saavad hiljem Eesti kultuuri edasikandjaks ja seda professionaalsel tasemel – diplomaatias, rahvusvahelises filmitööstuses, fotograafias ja nii edasi.

Ka Eesti õpilaste seas on noori, kes on hiljem otsustanud oma karjääri ja eraelu kas ajutiselt või püsivalt välismaale viia. Keegi ei eelda, et neisse seal vaenulikult suhtutakse, vaid oleme välismaal läbilõõnud kaasmaalaste üle uhked. Miks ei peaks see olema samamoodi ka vastupidises olukorras? Teadmatusest tingitud stereotüübid ja eelarvamused võõra kultuuri kohta kaovad tänu kultuuridevahelise õppe kogemusele. YFU-ga vahetusaastal käinud noored ja vahetuspere kogemusega täiskasvanud on motiveeritud ja aktiivsed ühiskonna liikmed, kes aitavad kujundada sallivat ja maailmale avatud Eesti ühiskonda.

Vahetusprogrammides osalejad oskavad kultuurierinevustega kohaneda, edukalt kommunikatsiooniprobleeme lahendada, ära tunda erinevate kultuuride ühisosi ja hinnata erinevusi.

Marju Lauristin on öelnud: „Tasakaalukaks ja stabiilseks arenguks vajab Eesti ka edaspidi rahvusliberaalset konsensust, mis välistaks nii destruktivse rahvusnihilismi kui ka agressiivse rahvusliku populismi ning aitaks positiivselt suhestada demokraatiat ja rahvuslikke väärtusi, eestlaseks ja eurooplaseks olemist, kohalikku ja globaalset.“

Ka meie soovime, et Eesti noortel oleks tulevikuski võimalik takistusteta välismaal haridust omandada, ja tervitame välisõpilasi, kes on otsustanud just meie riiki panustada. Tundkem uhkust oma kvaliteetse ja ligipääsetava haridussüsteemi üle ja muutkem maailm oma koduks.

YFU pakub rahvusvahelisi hariduslikke õpilasvahetusprogramme 14–18-aastastele noortele ning Eesti peredele, kes avavad oma kodu ja südame välisriikidest pärit vahetusõpilastele, olles neile õpingute ajaks vahetuspereks.

Kiusamis- vaba Kool

Kiusuennetusest räägib **TRIIN TOOMESAAR**

Foto: Caroliis Metsla

Miks ja kuidas organisatsioon loodi?

Uuringute põhjal kannatab umbes 20% ehk iga viies kooliõpilane õppeaasta jooksul kiusamist ehk kaaslastepoolset korduvat ja tahtlikku kahjustamist, mille eest tal on end raske kaitsta. Selle näitajaga ollakse kahjuks eri edetabelite tipus: probleem on tõsine. Et lahendusviise kaaluda ja õigeim välja valida, said kokku sotsiaalsed ettevõtjad Kristi Liiva ja Rasmus Rask, kampa kutsuti Heateo Sihtasutus, samuti Kristiina Treial ja paljud teised tänaseni võrgustikku kuuluvad head inimesed. Kaaluti ka seda, milline juriidiline keha luua, mida rahvusvaheliselt tasandilt õppida – ning sündis SA Kiusamisvaba Kool missiooniga muuta Eesti koolid kiusamisvabaks just teadus- ja tõenduspõhist KiVa programmi levitades.

Kuidas teil läheb? Milline on hetkeseis teie valdkonnas?

Oleme oma ligi kaheksa tegutsemisaasta jooksul väga palju kasvanud. Kui 2013/2014. õppeaastal ehk KiVa pilootaastal kasutas programmi 20 kooli, siis selleks sügiseks on meie võrgustikus üle 100 KiVa-kooli ja -õppekoha. See on eeldanud ka tiimi kasvu.

Enda ja KiVa-koolide tööd saame hinnata tulemuslikuks ja mõjusaks: KiVa-koolides on kiusamise ohvrite osakaal olnud järjepidevas languses ning pikaajaliste rakendajate puhul võime öelda, et ohvrite osakaal jääb umbes 14% ligi. Sealjuures näitas koroonakevade järel läbiviidud õpilasküsitlus, et KiVa programmi kasutavates koolides on võimalik ka küberkiusamist edukalt ennetada ja vähendada, samas kui programmi mittekasutanud koolides

küberkiusamise kogemine kasvas, nagu prognoosisid ka eksperdid.

Hetkeseis on selline, et koolide huvi just teadus- ja tõenduspõhise kiusuennetuse järele aina suureneb. Tuntakse huvi jätkusuutliku ja süsteemse lähenemise vastu, selmet niisama suvaliselt rapsida. Kui meil ressursse vabamalt käes oleks, suudaksime ka koolide nõudlusele paremini vastata.

Teisalt on hetkeseis selline, et avalikuses sõna saavad täiskasvanud ei näita lastele ja noortele sellist eeskujut, nagu vaja oleks, mistõttu oleme lähiaastate suhtes natuke murelikud. Teiste riikide kogemuste põhjal on põhjust prognoosida, et kiusamine teatud tunnuste või teemade alusel võib hakata sagenema.

Kuidas organisatsiooni eesmärged ellu viiakse? Milliseid ressursse selleks vaja on?

Eelkõige oleme keskendunud sellele, et KiVa tööriistakomplekt ja -süsteem, mis kõige tõhusamalt toimib, jõuaks Eesti koolideni ning leiaks siis järjepidevat rakendamist. Igal õppeaastal alustab ports koole KiVa kasutamiseks valmistumist, läbib nii-öelda muutuse juhtimise koolituse, baaskoolituse KiVa programmi rakendamiseks, mõõdab kiusamise kogemise algtaset oma koolis, saab vajalikud materjalid käsiraamatutest lapsevanemate miniõpikuteni ja nii edasi. Et programmi põhimõtted koolis käivituksid, toetab koole ka mentor, kes käib külas, nõustab, vastab küsimustele. Toetame juba rakendavaid koole ka pidevate täienduskoolitustega suvel ja talvel, kogemusrühmadega õppeaasta vältel, virtuaalse ajakirjaga KiVa Hää, kvaliteedimärgiste ja -raportitega.

Selleks kõigeks on vaja motiveeritud ja inspireerivaid inimesi, aega ja kannatlikkust, ning kuigi oleme kohanud ka enda teel suhtumist, et üks õige vabaihendus peaks elama ja toimetama õhust ja armastusest ja ainult annetustest, siis loomulikult raha ka.

Kellele ja millist kasu teist on? Kuidas seda kasu mõõdate?

Nagu ennist mainisin, siis KiVa-koolides on kiusamise ohvrite osakaal vähenenud järjepidevalt ning märkimisväärselt – kusjuures kõige suurem hüpe toimub pärast esimest rakendamisaastat, ent pärast seda tuleb järjepidevaks vähendamiseks tööd ikkagi jätkata, sest ka uuringud viitavad, et kui süsteemne kiusuennetus lõpetada, jõutakse paari aastaga samale kurvale tasemele, kust ennist alustati.

Meie põhiline mõjumõõdik on igakevadine õpilasküsitlus, millele on oodatud vastama kõikide KiVa-koolide kõik 1.-9. klasside õpilased, kusjuures küsimusi noorematele õpilastele on vähem, vanematele nõks rohkem, sealhulgas küberkiusamise või näiteks seksuaalse kiusamise kohta. Küsime kaks korda aastas tagasisidet ka õpetajatelt: jaanuaris teeme väikse vahekaardistuse, et mõista, millist tuge veel sel õppeaastal pakkuda, ning mais-juunis õppeaasta kokkuvõtteid, mille alusel koolile ka järgmise õppeaasta alguses raporti väljastame, vajadusel soovitud, mida uuel õppeaastal täiendavalt silmas pidada.

Kuna KiVa programm on kasutusel enam kui 20 riigis, tehakse väga palju erinevaid uuringuid, mis aitavad süsteemse kiusuennetuse kasu mõõta ja mõista. Näiteks on Hollandis läbi viidud kulu-tulususe uuringu

põhjal võimalik öelda, et iga KiVa programmi investeeritud euro toob kiusamise all kannatanud õpilaste tulevases palgatulus ühiskonnale tagasi vähemalt neli eurot. Ent see pole sugugi ainus KiVa-uuring või kiusamise kulu-tulusust mõõtev uuring, mis järeldeb, et kiusamise ennetamine on kasulik kõigile pooltele ja ühiskonnale laiemalt.

Kas ja kuidas olete koostöös jõudnud paremate tulemusteni, kui oleksite üksi toimetades jõudnud?

Oh, kindlasti kehtib meie töös see, et kui tahad minna kiiresti, mine üksi, aga kui tahad jõuda kaugele, tuleb minna koos. Näiteks kiusamisvaba haridustee kontseptsioon, mis küll juba 2020. aastal lõpeb ja kehtivuse kaotab, sündis just eri poolte koostöös, olles esimene kiusamisvastase poliitika dokument Eestis.

Iga annetaja toetus on väga oluline. Oleme välja arvutanud, et ühe õpilase kaasamine KiVa programmi tähendab umbes kümmet eurot – ning ühe keskmise Eesti kooli kaasamine seega umbes 2000–3000 eurot. Annetajad panustavad sellesse missiooni hea meelega – ning iga annetus, olgu 1 euro või rohkem, mõjub ka moraalse toena. „Minu jaoks on teie töö oluline! Aitäh ja jätkake samas vaimus!“

Kiusamise ennetamine ja vähendamine koolides on samuti meeskonnatöö. See ongi üks KiVa programmi motosid: erinevates programmi osades saab igaüks panustada – ja peabki panustama. Õpilastes peaks näiteks tekkima arusaam, et igaühe reageerimine ja sekkumine on väga oluline. Klassijuhatajatel on oma roll, et aidata õpilastel selle arusaamani jõuda. Lapsevanemate teadlikkus peaks kasvama ning selleks peaks kool jagama olulist infot, selgitama, mida kiusamise all mõistetakse, kuidas koolis sekkutakse, milline on õpilasküsitluse tulemus ja nii edasi. Ka on lapsevanematele digitaalne miniõpik, kust lugeda võimalustest kodus oma last toetada, ükskõik millises rollis ta parasjagu on. Oluline on kõigi panus koolijuhist sööklatoetajani ning õpilasest vanavanemateni välja.

Mis on olnud suurim õnnestumine ja kuidas selleni jõudsite?

Uhkeim tunne on ikka õpilasküsitluse tu-

lemustele mõeldes: et KiVa programmi rakendamine on aidanud koolides kiusamise all kannatamist järjepidevalt vähendada, et sellel töö, mida koolid teevad ja mille tegemist meie oma tiimiga toetame ja utsitame, on päriselt mõju inimeste eludele. Neid tulpasid vaadates ja võrreldes, raportit toimetades ja lugemiseks välja riputades on igal aastal uhke tunne ja hea meel!

Selle tulemuseni jõuab järjepidevalt pingutades, kannatlikult katsetades, kooliperesid toetades ja motiveerides, lahendusi otsides. On koole, õpetajaid, koolijuhte, kes tahaksid märksa kiiremat tulemust või kes tüdinevad paari raskema väljakutse järel. Kutsutakse kord aastas keegi lastele esinema, lootes, et see lahendab kõik. Või kui mõned KiVa elemendid jäetakse kasutamata ja programm ei ole nii tulemuslik, tekib eksitav tunne, et KiVast pole kasu.

Milline on olnud suurim õppetund ja miks?

Ma ei tea, kas see on suurim õppetund või lihtsalt üks pidev õppetund: olukorras, kus ressursid on kogu tiimil piiratud, nende hulgas nii aeg, raha kui ka inimesed, on vaja langetada väga palju raskeid valikuid, mida ja miks üldse edasi teha. Ma arvan, et olen juhina saanud küll meeletu kogemuse ja õpin iga päev, kuidas ja miks öelda „ei“ koostööettepanekutele, esinemistele, arendustele ja ägedatele ideedele. Sisemine „ohoo!“ kutsuks kaasa tegema küll, aga kalender ja strateegilised prioriteedid ütlevad „võib-olla teine kord!“.

Milliseid eetikaküsimusi ja väärtuskonflikte olete pidanud oma töös lahendama? Kuidas seda teinud olete?

Ma arvan, et meie igapäev hõlmabki väga palju väärtuskonflikte. Üks meie tiimis kokku lepitud väärtus on näiteks teadus- ja tõenduspõhisus: otsused võiksid olla argumenteeritud, tegevused mõjusad. Kõige lihtsam argine näide on vajadus vastata KiVa programmi mittekasutatavale kooliperele, kes kutsub meid lastele esinema ja kiusamisest rääkima. Uuringute põhjal on sellisest esinemisest ajutine ja vähene kasu ning suurem ja püsivam kasu tekib siis, kui teemadest räägib koolipere ise, sealhulgas regulaarselt näiteks KiVa programmi toel.

Sellises olukorras tuleb end kokku võtta, valmistada kirjutatud või helistanud õpetajale või lapsevanemale julgesti pettumus, esinemisest viisakalt keelduda, seda põhjendada ja pakkuda teisi lahendusi.

Hiljuti arutasime nõukoguga teemat, kas ja kuidas saame aidata ennetada potentsiaalset kiusamise ohvrite kasvu, mis võib nõندانimetatud abielureferendumiga kaasa tulla ja meie lapsi-noori, nende käitumisvalikuid, vaimset ja füüsilist koolitavalisust pikka aega mõjutada. Arutasime, kas arvamusküsitlust oleks abi. Oleme võtnud vastutuse käituda ka praegu vastavalt enda väärtustele, mida kooliperele õpetame: kui näed kiusamist, tuleb ühel või teisel viisil sekkuda ning vähemasti anda kannatajale märku, et ta ei ole üksi.

Sõnastasime tiimiga 2018. aastal viis väärtust, milles oma igapäevas aina enam lähtuda püüame: julge areng, järjepidev pühendumine, teadus- ja tõenduspõhisus, heaolu ja rõõm ning tundetaiplik suhtlus. Teeme regulaarselt tööd, et mõtestada, mida need väärtused meie tegevustes võiks tähendada, kuidas aru saame, et neid kanname. Näiteks lihvimine parasjagu väärtuste arengumaatriksit, mille põhjal igaüks saab end analüüsida, kas ta on ühe või teise väärtuse puhul alles alustav, arenev, hea või edasijõudnud.

Mida tahaksite teistmoodi teha? Kellest või millest võiks selle saavutamisel kõige enam kasu olla?

Üks unistus on näiteks sõnastatud riiklik kiusuennetuspoliitika ja koolide senisest märksa teadlikum valik, miks üht või teist tegevust vaimse ja füüsilise turvalisuse tagamisel tehakse, miks üht või teist tööriista, programmi või muud algatust kasutatakse. Selleks vajame muu hulgas poliitikute ja ametnike tuge ja teadlikkust nii riiklikul kui ka kohalikul tasandil kiusamise teadus- ja tõenduspõhisest ennetamisest.

Teine unistus on jõuda järgmise 5–10 aastaga vähemalt 50%, aga miks mitte lausa 90%-ni Eesti koolidest. Selleni eesmärgini jõudmisel oleks abi muu hulgas eelmainitud riiklikust kiusuennetuspoliitikast ning sellega loodetavasti seostuvast teadlikumast ja jätkusuutlikumast rahastamisest, mis omakorda annaks võimaluse teha senisest pikaajalisemaid ja julgemaid plaane.

Это последний бумажный номер журнала Hea Kodanik

Дорогие друзья!

Вы держите в руках 81-й номер журнала Hea Kodanik, которому суждено стать последним. За 25 лет существования (под нынешним названием журнал выходит с 2008 г.) на этих страницах публиковались сотни журналистов, активистов, общественных деятелей, политиков, ученых и многих других людей, которым не безразлично буду-

щее Эстонии и всего остального мира. Мы старались рассказывать о самых заметных и интересных инициативах и начинаниях, делились опытом из-за рубежа и новыми исследованиями. Задавали вопросы самым разным организациям и людям, в том числе с отличными от наших взглядами и убеждениями. За эти годы Hea Kodanik стал хорошей площадкой для дискус-

сии о гражданском обществе Эстонии, а в более широком смысле – о будущем нашей страны. Мы убеждены, что эта дискуссия не прошла впустую и продолжится в других форматах и в дальнейшем. Спасибо и до новых встреч!

За главными новостями гражданского общества Эстонии на русском языке по-прежнему можно следить на сайте heakodanik.ee/ru.

Толока по сбору пожертвований уже 1 декабря и другие новости

Стр. 4-5

1 декабря во второй раз пройдет толока по сбору пожертвований. В этот день десятки общественных объединений по всей Эстонии будут проводить различные мероприятия, чтобы собирать пожертвования для решения общественных проблем и призывать людей поддержать какую-либо важную сферу.

«Впервые прошедшая в прошлом году толока по сбору пожертвований показала, что общественные объединения проявляют творческий подход, а жители Эстонии готовы внести вклад в свое сообщество, поэтому мы вновь проводим мероприятие в этом году. В рамках толоки мы связываем деятельные объединения и людей, которые хотят сделать доброе дело в какой-то важной для них сфере», – сказала организатор толоки по сбору пожертвований Хелен Талалаев.

В 2019 году в ходе 111 мероприятий и кампаний в общей сложности было собрано 128 000 евро. В этом году к организации своих мероприятий для сбора пожертвований в рамках общереспубликанской инициативы приглашаются общественные объединения со всей Эстонии. На сайте www.annetamistalgud.ee/ru можно найти карту, куда в течение ноября добавятся проходящие по всей Эстонии толоки. Все желающие могут выбрать на карте одну или несколько организаций, и поддержать их посильной суммой.

К толоке по сбору пожертвований также присоединится созданная банком Swedbank и Целевым учреждением Добрых дел среда для сбора пожертвований «Я люблю помогать» („Ma armastan aidata“), где можно найти

более 50 благотворительных организаций. Чем больше люди жертвуют в этой среде 1 декабря, тем больше со своей стороны добавит Swedbank: при сборе 10 000 евро банк добавит 10 000 евро, при 20 000 добавит 20 000 и при 30 000 и более добавит 30 000 евро. Таким образом Swedbank хочет подтолкнуть людей делать пожертвования и помочь со своей стороны увеличить влияние сделанных пожертвований.

Толоку по сбору пожертвований

проводит Союз общественных объединений совместно с канцелярией президента и сетью уездных центров развития. Схожая инициатива популярна во всем мире под названием Giving Tuesday. В районе 1 декабря по всему миру проводятся кампании и мероприятия, чтобы найти новых желающих сделать пожертвования и укрепить связь с имеющимися сторонниками и в более широком плане развивать культуру благотворительности.

Мечтающий об устойчивом мире «Зеленый тигр»

Стр. 36-37

С момента много сделавшей для популяризации интернета в Эстонии кампании «Прыжок тигра» прошло уже много лет. Теперь прыгать будет «Зеленый тигр». О платформе сотрудничества, объединяющей различные секторы, пишет Теэле Пехк.

Объединяющий 40 эстонских предприятий и организаций «Зеленый тигр» хочет стать представительской организацией по вопросам устойчивого развития, заложить основу для сбалансированной экономики и провести в обществе Эстонии зеленый прыжок.

Всемирная экономика ежегодно использует порядка 96 миллиардов тонн природных ресурсов, из которых $\frac{2}{3}$ невозобновимы и $\frac{1}{3}$ – возобновляемая биомасса. Лишь 9-10% от этих ресурсов сейчас используется повторно. Две трети материала, который проходит через экономику, выбрасывается в виде отходов или загрязняет окружающую среду.

Чтобы достичь этих изменений, «Зеленый тигр» хочет создать общественный запрос на более систематические изменения в Эстонии. Чтобы предложения об экологичном развитии дошли до политиков и чиновников,

создана группа эстонских предприятий, которые станут пионерами в этой области. В течение двух лет владельцы и топ-менеджеры влиятельных предприятий сформулируют видение сбалансированной и возобновляемой экономики Эстонии к 2035 году. Таким образом удастся найти цели и стратегии, которые подойдут максимальному числу людей, и при этом ускорят необходимые изменения, чтобы Эстония стала страной, где ценится окружающая среда.

Одна из основных целей «Зеленого тигра» – доказать, что дружелюбная по отношению к экологии деятельность возможна и даже прибыльна для бизнеса. Для этого в сентябре 2020 г. запущена пилотная программа, в ходе которой 15 организаций будут проводить в своей деятельности изменения для большей экологичности.

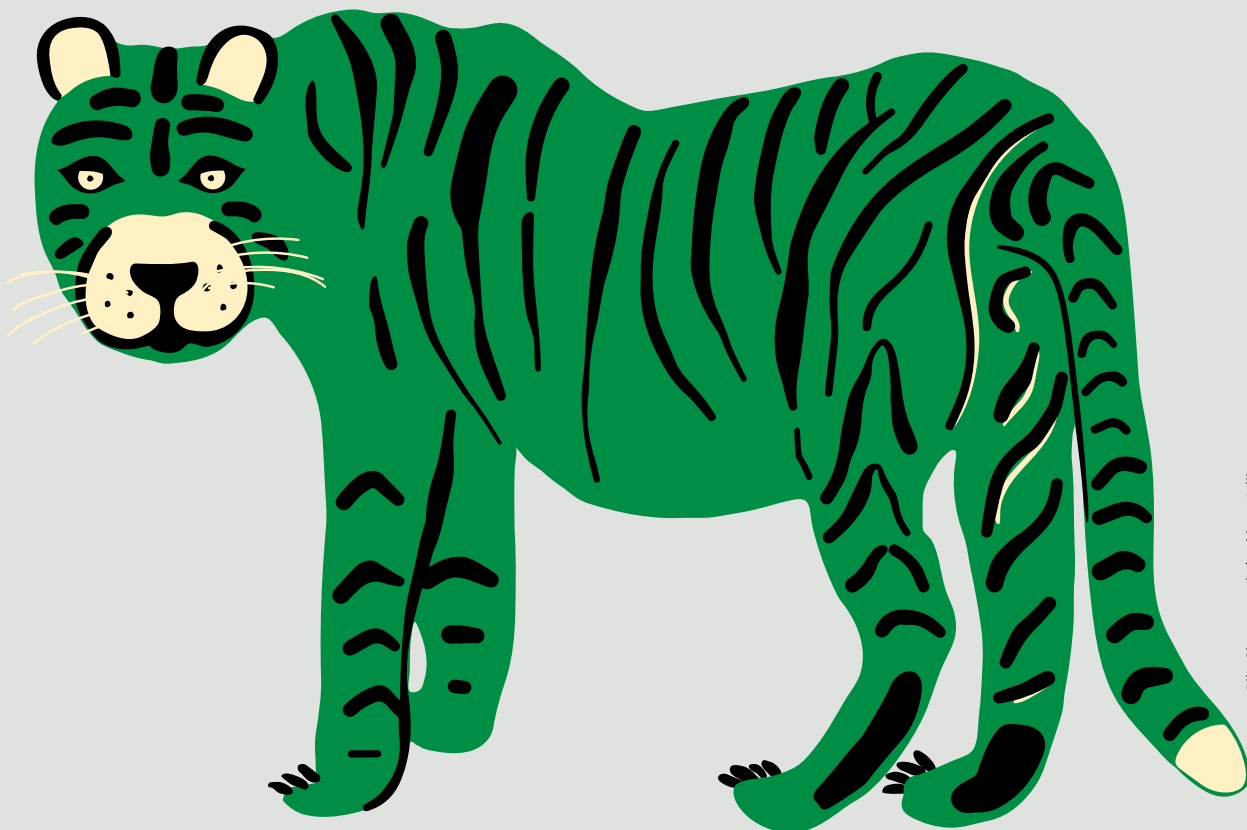
Ни одно большое изменение невозможно без широкой поддержки. С другой стороны, работа с убеждениями и мнениями людей остается гораздо более сложной и менее четкой. С начала 2021 г. будут запущены мероприятия, которые помогут людям принимать

повседневные решения, считаясь с окружающей средой, а также сокращать экологический след.

Также «Зеленый тигр» разработает индикаторы влияния на экологию. Уже весной была подготовлена начальная концепция. При помощи создаваемого приложения в будущем можно будет измерить влияние на экологию каждого продукта, услуги или даже организации.

Процесс общественного зеленого соглашения зиждется на целостном видении состояния планеты, ситуации в Эстонии и возможных решений. Для создания целостного видения совместно с работающими в сфере устойчивого развития объединениями будут составлены общие экологические рекомендации местным сообществам и местным самоуправлениям, чтобы в 2021 г. устойчивое развитие стало одной из ключевых тем на муниципальных выборах.

Если чувствуете, что вы или ваша организация хотят принять участие в деятельности «Зеленого тигра», то свяжитесь с руководителями конкретного направления или проекта. По общим вопросам пишите на info@rohetiiger.ee.

Pilt: Shutterstock / zubkova lilia

